

OHCEJOGA GIELDDA OVTTAVEARDÁSAŠVUOĐA- JA DÁSSEÁRVOPLÁNA 2017-2021

OVTTAVEARDÁSAŠVUOĐABARGOJOAVKU 04.12.2017

GIELDDARÁÐÐEHUS 12.3.2018

GIELDDASTIVRA 21.3.2018

SISDOALLU

1	ÁLGGAHUS	_____
2	OVTTAVEARDÁSAŠVUOĐA- JA DÁSSEÁRVOPLÁNA VUOĐDOMATERIÁLA	11
2.1	Giellastrategiija	11
2.2	Hálddahunjuolggadus	13
2.3	Jearahallamat	13
2.3.1	Jearahallan Ohcejoga gieldda bargiide	14
2.3.2	Jearahallan Ohcejoga gieldda skuvlamánáide	14
2.3.3	Jearahallan Ohcejoga gieldda ássiide	14
2.4	Sápmelaččaide laktáseaddji jearahallamat ja barometrat	15
2.5	Guoddaleamit ja váidagat	16
2.6	Dásseárvu Ohcejoga gielddas	16
2.6.1	Nissoniid ja albmáid mannan sierra bargguide	19
2.6.2	Nissoniid ja albmáid bargguid ámmátluohkkájuohku sohka beali mielde	20
2.6.3	Báلكárten	Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.
3	DÁSSEÁRVVU JA BÁLKÁI GUOSKI DÁSSEÁRVVU OVDDIDEAPMI	22
4	BARGIID OVTTAVEARDÁSAŠVUOĐA JA DÁSSEÁRVVU OVDDIDEAPMI	24
5	OVTTAVEARDÁSAŠVUOĐA OVDDIDEAPMI GIELDDA BÁLVALUSAIN	27
6	PLÁNA OLLAŠUHTTIMA DIEDIHEAPMI JA ČUOVVUN	30

ČUVVOSAT

ČUOVVUS 1: Báلكádieđut

ČUOVVUS 2. Saamebarometri 2016 bohtosat Ohcejoga buohta

ČUOVVUS 3. Ohcejoga gieldda ássiin jearahallama bohtosat

ČUOVVUS 4. Ohcejoga gieldda bargoveahkajearahallama bohtosat

1 ÁLGGAHUS

Ođasmuvvan ovtaveardásašvuođa- ja dásseárvoláhka bođii fápmui jagi 2015 álggus. Ohcejoga gieldda gielddaráđđehus ásahii 12.12.2016 ovtaveardásašvuođabargojoavkku, mas ledje bargoveaga, hoavddaid ja vealahanvára vuloš joavkkuid ovddasteaddjit. Bargojoavkku bargun lei ráhkadit evttohusa Ohcejoga gieldda ovtaveardásašvuođa- ja dásseárvoplánas.

1.1.Ulbmilat

Ohcejoga gieldda ovtaveardásašvuođa- ja dásseárvoplánain ovddiduvvo gieldda ássiid sihke Ohcejoga gieldda bargiid ovtaveardásašvuohta ja dásseárvu. Plánas mitaluvvo, mo Ohcejoga gieldda sáhtta iežas doaimmaiguin ovddidit ovtaveardásašvuođa sihke eastit vealaheami ja mannat gaskii juos dakkár dihtto. Plána ulbmilin lea maiddá lasihit dieđu sápmelaččaid birra: Ohcejohka lea Suoma áidna sápmelašeanetlogu gieldda, gos maiddá eanaš oassi sápmelaččain hállá sámegeiela. Statistihkkadieđuid mielde Ohcejogas leage nannosut sámegeielat resurssat go gostige eará guovllus Suomas. Ovtaveardásašvuohta sihke ealli sáme kultuvra leat Ohcejoga gieldda árvvut gielddastrategiijas, nu ahte dát árvvut leat buorre vuodđun oažžut áigái ulbmiliid maiddá ovtaveardásašvuođa- ja dásseárvoplánii.

1.2 Doahpagat

Vuodđolága 6 § mielde olbmot leat ovtaveardásaččat lága ovddas. Geange ii oaččo almmá dohkálaš vuodustusa haga bidjat sierra sajádahkii sohkaheami, agi, riegádanduogáža, giela, oskku, jáhkku, oaivila, dearvasvuođa, lámisvuođa dahje olbmui gullelaš eará siva vuodul. Suoma vuodđolágas ovtaveardásašvuođa vuodđojurdda čujuha sihke vealaheami gielddimii, ja olbmuid ovtaveardásašvuhtii lága ovddas. Vuoiggalaš servodagas olbmui laktáseaddji dahkkit, nugo riegádanduogáš dahje liikki ivdni, eai oaččo váikkuhit olbmuid vejolašvuodaide beassat skuvlemii, oažžut barggu ja sierralágan bálvalusaid - vuodđovuogatvuodat gullet buohkaide.

Ovttaveardásašvuodaplánas ovdanboahhti dábálaš doahpagat leat:

Ovttaveardásašvuohhta = buot olbmot leat seammaárvosačča beroškeahhtá sin sohka bealis, agis, etnalaš dahje álbmotlaš álgovuolgagis, álbmotlahttuvuođas, gielas, oskkus ja jáhkus, oainnus, váttus, dearvasvuodadilis, seksuálalaš beroštumis dahje olbmui gullelaš eará sivas.

Formálalaš ovttaveardásašvuohhta = seammalágan dáhpáhusain olbmuid galgá gieđahallat seamma láhkai.

Duohtaáššálaš ovttaveardásašvuohhta = seammalágan gieđahallan ii dáhkit ovttaveardásašvuoda ollašuvvama. Duohtaáššis ovttaveardásašvuoda ollašuhttin dárbbáša servodagas ovdanboahhti vealaheapmái vuodđuduvvi sierraárvosašvuoda aktiivvalaš jávkadeami. Ovttaveardásašvuoda aktiivvalaš ovddideapmi sáhtá mearkkašit spiehkasteami seammalágan gieđahallama vuodđojurdagis, vai heajut sajádagas leahkki joavkkuid duođalaš ovttaveardásašvuohhta ollašuvvašii.

Eahpenjuolggo vealaheapmi = njuolggadusa dahje vuogi, mat orrot leamen bealiheamit, váikkuhusat sierralágan olbmuid eai fuomášuvvo. Eahpenjuolggo vealaheapmi dáhpáhuvvá dávjá vahágis.

Positiivvalaš sierragieđahallan = dihto vealaheapmái hearkkes joavkku (ovdamearkka dihtii boarrásat, mánát, etnalaš vehádagat) sajádaga ja dili buorideaddji sierradoaimbajut, maiguin viggojuvvo duohtaáššis ovttaveardásašvuoda dorvasteapmái eaige dat dásiset beales šatta nuppiid vealaheaddjin. Viidasut geahčadeamis positiivvalaš sierragieđahallamiin dárkkuhuvvojit doaimbajut, maiguin dorjot sierra joavkkuid duođalaš ovttaveardásašvuoda ja oassálastinvejolašvuodaidda sierra eallinsurggiin.

Njuolggo vealaheapmi = nissoniid ja albmáid bidjan sierra sajádahkii sohka beali vuodul, vealaheapmi áhpehisvuodas dahje riegádahttimis šaddi sivas, sohka bealleidentitehtii dahje sohka beali ovdanbuktimii vuodđuduvvi vealaheapmi.

Eahpenjuolggo vealaheapmi = sierra sajádahkii bidjan sohka beali ektui neutrálan váikkuheaddji njuolggadusa, vuodosa dahje vuogi vuodul, juos meannudeami váikkuhusas olbmot sáhttet duohtaáššis šaddat dáhpalaš sajádahkii sohka beali, sohka bealleidentitehta dahje sohka beali ovdanbuktima vuodul, sierra sajádahkii bidjama váhnenvuoda dahje bearašfuolahusgeatnegasvuoda vuodul.

Rasisma = muhtun olmmošjoavkku dahje dasa gullelaš olbmo doallan earáid funibun ovdamearkka dihtii etnalaš álgovuolgaga, liikki ivnni, álbmotlahttuvuoda, kultuvrra, eatnigiela dahje oskku vuodul. Rasisma muitala ovdagáttuin. Sierralágan olmmošjoavkkuid dábit, kultuvra dahje árbevierut sáhttet leat apmasat. Ovdamearkka dihtii leaikkastallange sáhtá leat rasisttalaš, juos dat muitala jurddabohtosiid dahkamiin juoga nu álbmotjoavkku dahje servodaga negatiivvalaš ášši.

Govttolaš heivehusat = doaimbajut, maiguin váttolaš olmmoš sáhtá ovttaveardásaččat earáiguin dikšut áššiid virgeopmahaččain sihke fidnet skuvlejumi, barggu ja dábálaččat fidnemis leahkki dávviriid ja bálvalusaid seamma go ceavzit bargguin ja ovdánit bargoeallimis.

Seksuálalaš headušteapmi = sánálaš, sánehis dahje fysalaš, luonddu beales seksuálalaš ii háliiduvvon láhtten, mainna lea dárkkuhus loavkidit olbmo vuoiŋjalaš dahje fysalaš guoskameahtunvuoda earenoamážit fidnemiin áigái áiti, bahás, fuotnu, vuolleárvosaš dahje ateštuhtti vuoiŋja.

Sohka beallái vuodđuduvvi headušteapmi = olbmo sohka beallái, sohka bealleidentitehtii dahje sohka beali ovdanbuktimii laktáseaddji ii-háliiduvvon láhtten, mii ii leat luonddu beales seksuálalaš ja mainna lea dárkkuhus dahje duohtaáššis loavkidit dán olbmo vuoiŋjalaš dahje fysalaš guoskameahtunvuoda ja mainna fidnejuvvo áigái áiti, bahás, fuotnu, vuolleárvosaš dahje ateštuhtti vuoiŋja.

1.3 Sápmelaččat Ohcejogas

Sápmelaččat leat Europa Uniovnnas ássi áidna álgoálbmogin dovddastuvvon álbmot. Sápmelaččat ássat njealji riikka siste: Ruoššas, Suomas, Norggas ja Ruotas. Suoma Sámedikki mielde sámit leat birrasii 60 000, geain eanaš oassi ássá Norggas. Sápmelaččaid áššiid gohcá Suomas Sámediggi, mii válljejuvvo válggaiguin juohke njealját jagi. Sámediggi vuodđuduvvui jagi 1995 vuodđolága ođasmahttima oktavuodas. Sámedikki ovdal jagiid 1973 - 1995 doaimmai sáme parlameanta, mii lei vuodđuduvvon das addojuvvon stáhtaráđi ásahusain.

Suomas hállat golbma sáme giela: anárašgiela, nuortalašgiela ja davvisáme giela. Jagi 1992 rájes sáme gielaiguin lea leamaš Suomas virggálaš sajádat sápmelaččaid ruovttuguovllus nuppiin sániin Eanodaga, Anára ja Ohcejoga gielddain sihke Soađegili davvioasis. Dát mearkkaša dan, ahte sápmelaččain lea vuoigatvuohta dikšut áššiid iežaset eatnigillii virgedoaimmahagain ja buohcciviesus. Sápmelaččaid ruovttuguovllu gielddat leat geatnegasa addit sáme giela máhtti oahppiide oahpahusa váldoáššis sáme gillii. Buot golbma sáme giela geavahit oahpahusgiellan, eanemusat davvisáme giela, mii geavahuvvo vuodđooahpahusa oahpahusgiellan ruovttuguovllu buot njealji gielddas. Davvisáme giella lea sáme gielain eanemusat leavvan ja dovdojuvvon: davvisáme giela hállá birrasii 75 % buot sáme gielagiin Norgga, Ruota ja Suoma stáhtaid siste. Davvisáme giella hálllojuvvo juohke Suoma njealji ruovttuguovllu gielddas nuppiin sániin Eanodagas, Anáris, Soađegilis ja Ohcejogas.

Ohcejohka lea Suoma áidna giela, gos sápmelaččat leat eanetlohkun. Jagi 2016 Ohcejogas ledje 1241 ássi, geain 558 leat merken álbmotregisterii iežaset eatnigiellan sáme giela. Sáme gielagiid ossodat lea iešalddes stuorát, dasgo vuoigatvuođas almmuhit álbmotdiehtovuogádahkii vurket iežas eatnigiellan sáme giela lea ásahuvvon sámi giellalágas jagi 2003 (SK 1086/2003) eaige buot sáme gielagat leat lonuhan sáme giela eatnigiellan álbmotregisterii.

Sámi giellalágas mearriduvvo maddái sápmelaččaid eará gielalaš vuoigatvuođain. Lága ulbmilin lea dorvvastit sápmelaččaid vuoigatvuođa doalahit ja ovddidit iežaset giela ja kultuvrra.

Suomas sápmelaččaide lea čuohcan suomaiduhttinpolitihkka: ovdamearkka dihtii 1940-logus 1970-logu rádjai joatkašuvvan ásodagaide mátkkošteami vuogádat dárkkuhii

	2016
Utsjoki	
Väestö yhteensä	1 241
Suomenkieliset	637
Ruotsinkieliset	2
Saamenkieliset	558
Muut kielet yhteensä	44

Govva 1. Ohcejoga álbmotmearri sihke giellaráhkadus jagi 2016. (Tilastokeskus)

sámemánáide giellalonuheami, dasgo sáme giela ii lean lohpi geavahit skuvllas iige ásodagas. Ásodatsohkabuolvvat eai vealtameahtumit oahpahan giela mánáidasaset. Buot sáme gielat leat áitatvuložat, mainna dárkkuhuvvo, ahte daid sirdašuvvan ođđa sohka buolvvaide eatnigiellan lea mearkkašahtti láhkai heittoduvvan dahje juoba boatkanan oppalohká. Sáme gielaid ealáskahttin ja diđolaš gáhtten lea nanosman 1990-logu rájes. (Sámediggi)

Sápmelaččaid dáládilis leat mánggat hástalusat: ovdamearkan gažaldagat eanageavaheamis, árbevirolaš ealáhusaid seailun sihke giela ja kultuvrra doarjun. Ohcejoga gielddas lea dahkkojuvvon jagi 2012 čielggadeapmi sáme giela geavaheamis (Länsman, Tervaniemi). Čielggadeami mielde Ohcejohka ii leat sáme gielat birasin ovttananus go ovdal. Sáme giela dili hástalusson lea boarásmuvvi sápmelašálbmot ja nuppe dáfus nuoraid eretfárren sihke sáme giela geahppánan geavaheapmi. Vuoigŋa lea goittotge muhttašuvvan eanet miehtemielalažžan sáme giela ektui, ja beroštupmi sáme giela oahppamii lea lassánan. Dattetge sihke nuorabut ja boarrásabbot, geaid leat jearahallan, mitalit iežaset muhtumin dovdan, ahte leat olgguštuvvon sáme giela geavaheami geažil. Sáme giela geavaheapmi lea muhtumin gildojuvvon dahje dat ii leat leamaš heivvolaš muhtun dáhpáhusain. Sáme giela hállan lea orron heivemeahtun dalle, juos báikki alde lea oktage, gii ii máhte sáme giela. Mánggat vealahanvásáhusat laktásit skuvlaáigái, maiddái nuoramus jearahallon olbmui. Jearahallon olbmui eandalit nuorabut leat vásihan olggušteami eatnigiela beales sáme giela hálli boarrásut ahkeluohkáid dáfus, go eai leat hállan sáme giela doarvái bures.

Sámegiella geavahuvvo nu priváhta sektoris go maiddá virgeoapmahaččain, juos áššehasbálvaleaddji dihtet máhttit sámegiela. Ohcejogas dikšotge áššiid dávjjit sámegillii go eará sajis Suomas. Olbmuid mielas orru goittotge, ahte sámegielat bálvalusaid gáibideapmi lea menddo stuorra bargu ja doalvu áiggi. Sámegielat skoviid geavaheapmige ii leat dábálaš. Mađi guhkkeleappos bálvalusat leat, dađi eanet lea jáhkkimis, ahte olbmot dikšot áššiid suomagillii. Vásáhusat sámi giellalága doaibmameahttunvuodas leage dolvon dasa, ahte sámegielat bálvalus ii oba dáhttojuvvo.

Čielggadusas albmanuvai maiddá, ahte bálvalus-, kultur- ja mediafállu eai doarjjo duohtaáššis govttégielat birrasa šaddama. Jagi 2012 dahkkojuvvon čielggadusas celkojuvvo, ahte dán háve Ohcejoga gielddas lea gielalaččat rikkis sámegielat álbmot, muhto stuorra ahkeluohká boarásmeapmi ja nuoraid heajos oahppovázzinvejolašvuodát guovllus dolvot dasa, ahte Ohcejoga sámegielat álbmot geahppána. Dasa lassin sámegiela geahppáneaddji geavaheapmi doalvu giela dili hedjoneapmái. Ohcejoga seailun nana sámegielat guovllun dárbbáša sierranas doarjjadoaimmaid. (Länsman, Tervaniemi 2012)

1.4 Láhkaásahus

Ovttaveardásašvuoda vuodđojurdda lea dat, ahte buohkat leat seammaárvosačča ja geange ii oaččo olgguštit su iežas iešvuodaid geažil. **Ovttaveardásašvuoda (YL 1325/2014)** ruohttasat leatge **vuodđolágas (PL 731/1999)**, man mielde olbmot leat ovttaveardásačča lága ovddas iige geange oaččo almmá dohkálaš vuodustusa haga bidjat sierra dillái sohkaheali, agi, riegádanduogáža, giela, oskku, jáhku, oaivila, dearvvasvuoda, váttu dahje olmui gullevaš eará siva vuodul. Ovttaveardásašvuoda ii goittotge dárkkut buot olbmuid gieđahallama seamma láhkai, muhto sáhtta dárkkuhit maiddá vuolggasajiid ja vejolašvuodaid oažžuma dásseveardásažžan (positiivvalaš sierragieđahallan).

Sápmelaččaid vuoigatvuodaid vuodđu lea sin vuodđolágalaš sajádat álgoálbmogin. **Vuodđolága 17 § 3 momeanttas sápmelaččaide dorvvastuvvo vuoigatvuoda álgoálbmogin** doalahit ja ovddidit iežaset giela ja kultuvrra. Mearrádus dorvasta sápmelaččaid sajádaga álgoálbmogin dasa gullevaš riikkaidgaskasaš soahpamušain ovdanboahtti vuoigatvuodaiguin. Nu maiddá sápmelaččaide dorvvastuvvo kultuvrralaš iešráđđejupmi vuodđolága mielde. Sápmelaččaid vuoigatvuodaid galgá dán sivas

namalassii geahččat vuosttažettiin álgoálbmotvuoigatvuohtan, ii dušše unnitlohkovuoigatvuohtan dahje buot álbmotlahtuid guoski almmolaš vuoigatvuohtan. Álgoálbmotvuoigatvuođaiguin viggojuvvo dorvvastit álgoálbmoga kultuvrra seailun ja ovdáneapmi dan láhkai go joavku ieš sávvá. Vuoigatvuođat gusket kollektiivvalaččat oppa joavkku, muhto joavku čohkiida lunddolaččat ovttaskas olbmui, geat suodjaluvvojit joavkku lahttun. (Sápmelaččaid vuoigatvuođaid ollašuvvan: riikkaidgaskasaš vuoigatvuođaveardádalli dutkamuš 2017)

Vuođđolága lassin vealaheapmi gildojuvvo earet eará **bargo- ja bálvalusgaskavuodálágain (LKV 304/2003), lagas albmáid ja nissoniid gaskasaš dásseárvvus (TL 609/1986) ja rihkuslágas (RL 39/1889)**. Ovtaveardásašvuođaláhka geatnegahtá bargoaddiid ovtaveardásašvuođa ovddideapmái, ja dásseárvoláhka gielddá sohkaheallái vuođđuduvvi vealaheami.

Suopma lea čatnasan maiddái riikkaidgaskasaš olmmošvuoigatvuođasoahpamušaide, nugo álbmotvuoigatvuođaide ja politihkalaš vuoigatvuođaide guoski oppalašsoahpamuššii, Europa olmmošvuoigatvuođasoahpamuššii ja Europa sosiálalaš vuođđogirjái. Ovtaveardásašvuođalágain ollašuhthojit Europa ráđi Suoma geatnegahtti direktiivvat etnalaš riegádanduogážii vuođđuduvvi vealaheamis (ng. rasismadirektiiva) ja bargovealaheamis (bargovealahandirektiiva).

Rasismadirektiiva dohkkehuvvui 29 geassemánu 2000. Das gildojuvvo nállái dahje etnalaš riegádanduogážii vuođđuduvvi njuolgo ja mohki bokte vealaheapmi. Direktiiva muddehuvvo nu almmolaš go priváhta sektorisge. Dat guoská bargoeallima, sosiálalaš suodjaleami, sosiálaovdduid, skuvlema sihke dábálaččat fidnemis leahkki dávviriid ja bálvalusaid fitnašuvvama ja fálu, mielde lohkamiin orrun.

Bargovealahandirektiiva dohkkehuvvui 27 skábmamánu 2000. Dat guoská oskui dahje jáhkku, lámisvuhtii, ahká dahje sohkaheallái gullelaš beroštupmái vuođđuduvvi vealaheami.

Vealaheami gielddus gullá maiddái Europa uniovna vuođđovuoigatvuođagirjái. Vuođđovuoigatvuođagirji 21 artihkkalis gildojuvvo buotlágan vealaheapmi, mii vuođđuduvvá sohkaheallái, nállái, liikeivdnái dahje etnalaš dahje servodatlaš riegádanduogážii, genehtalaš iešvuođaide, gillii, oskui dahje jáhkku, politihkalaš dahje eará oainnuide, álbmotlaš unnitlohkui gullamii, opmodahkii, riegádanduogážii, lámisvuhtii, ahká dahje sohkaheallái gullelaš beroštupmái. Ovddabealde máinnašuvvon artihkkalii

vuodđuduvvi čilgehusmuittuheami mielde EU vuodđudansoahpamuša 12 ja 13 artihkkalii, Europa olmmošvuoigatvuodasoahpamuša 14 artihkkalii sihke olmmošvuoigatvuodain ja biodálkkasdiehtagis dahkkojuvvon oppalašsoahpamuša 11 artihkkalii.

Ovttaveardásašvuodálága mielde bargoaddi galgá árvvoštallat ovttaveardásašvuoda ollašuvvama bargosajiin, ovddidit bargosadjeálgosaččat bargodili sihke bargoveaga guoski doaibmanvugiid. Bargoaddis galgá leat plána ovttaveardásašvuoda ovddideami várás. Ovddidandoaimmaid ja daid váikkuhanmuni galgá gieđahallat bargoveaga dahje sin ovddasteaddjiiguin.

Dásseárvolága mielde bargoaddi galgá ovddidit sohkabeliid gaskasaš dásseárvvu bargosajiin.

Europa parlameantta ja ráđi direktiiva (EU) 2016/2102 almmolaš sektora orgánaid fierbmesiidduid ja mobiilaheivehusaid olaheamis addojuvvui 26.10.2016 ja direktiiva bođii fápmui 22.12.2016. Riikkaid iežaset lágat, ásašusat ja hálldahuslaš mearrádusat galget biddjojuvvot dakkárin, go direktiivvas oaivilduvvo, 23.9.2018 rádjai. Suomas ii leat álbmotlaš lánkaásahus, mii muddešii direktiivva ásahan dásis almmolaš sektora fierbmebálvalusaid olaheami ollašuvvama dahje dan gohcima. Direktiivva oktan dárkkuhussan lea veahkehit váttolaš- ja lámisolbmuid Europa Uniovna siste oassálastit servodaga doaibmamii ollesdettolaččat. Buktagiidda ja bálvalusaide, maid direktiiva gokčá, lohkkojit earet eará bânkoautomáhtat ja bânkobálvalusat, dihtorat, telefovnna ja televišuvdna-biergasat, telefonbálvalusat ja audiovisuálalaš bálvalusat, johtolat, e-girjjit ja fierbmegávpi. Easttahiš bálvalusaid lassáneamis lea ávki maiddá eallilanolbmuid sihke buohkaide earáide, geat dárbbášit easttahiš bálvalusaid bártti, gaskaboddosaš buohcuvuoda dahje dillái gullelaš dahkkiid geažil. Ruhtaministeriija lea ásahan 31.1.2017 olahandirektiivii bargojoavkku, man bargun lea ráhkadit olahandirektiivva álbmotlaš ollašuhhtima dárbbášan mearrádusevttohusaid, ásašusaid ja hálldahuslaš mearrádusaid.

Eanageavahan- ja huksenlágas (132/1999) daddjojuvvo, ahte huksenbargui álgi galgá fuolahit, ahte visti ja dan šillju ja orodansajit plánejuvvojit ja ráhkaduvvojit daid geavahanulbmila, geavaheaddjemeari ja geardelogu ektui dárbbášlaš lánkai nu, ahte easttahišvuolta ja geavahandohkálašvuolta váldojuvvo vuhtii earenoamážit mánáid, boarrásiid ja lámis olbmuid dáfus. Birrasadikšuma buolta gieldda mearridan virgeoapmahaš gohcá, ahte johtolatgeainnut, gáhtat, toarggat ja gáhttajalggážat sihke párkkat ja orodeapmái dárkkuhuvvon olgobáikkid devdet buorre gávpotgova ja hearvásvuoda

gáibádusaid. Geahppa johtolaga geainnuid galgá sealluhit lihkadeapmái easttaheapmin ja dorvvolažžan.

1.5 Bargojoavku

Gielddaráđdehus ásahii 12.12.2016 ovtaveardásašvuodabargojoavkku, mas ledje ovddasteaddjin bargoveaga, hoavddaid ja vealahanvára vuloš joavkkuid ovddasteaddjit. Bargojoavkku bargun lea dahkat evttohusa ovtaveardásašvuoda- ja dásseárvoplánan, mii guoská Ohcejoga gieldda sihke bargoaddin ja virgeoapmahažžan.

Ovtaveardásašvuodabargojoavkku lahtut ledje:

Vuokko Tieva-Niittyvuopio, gielddahoavda

Päivi Rautio, vuodđodorvohoavda

Marjatta Krogerus, vd. čuvgehushoavda-reaktor 1.3. – 4.8.2017

Laura Arola, čuvgehushoavda-reaktor 5.8.2017-

Taito Takkinen, giddodathoavda 12.12.2016-24.8.2017

Markku Porsanger, vd. giddodathoavda 25.8.2017-

Eeva-Maarit Aikio, ovddidan- ja ealáhushoavda

Marja Länsman, doaimmahatčálli

Nilla Tapiola, bargoveaga ovddasteaddji

Taina Jylhä, rabasbálvalusaidjođiheadji

Marjut Mellanen, boarrásiidráđđi

Isa Tarvainen, nuoraidráđđi

Marketta Vuolab, gielddaráđdehusa ovddasteaddji

Mika Aikio, gielddaráđdehusa ovddasteaddji

Ismo Manninen, gielddaráđdehusa ovddasteaddji

Anna-Marja Nikkinen, gielddaráđdehusa ovddasteaddji

Kati Eriksen, Sámi Siida

Maria Sofia Aikio, Sámi Siida

2 OVTTAVEARDÁSAŠVUOĐA- JA DÁ SSEÁRVOPLÁNA VUOĐĐO-MATERIÁLA

Ovttaveardásašvuođabargojoavku mearridii vuosttas čoahkkimisttis 27.2.2017 dahkat dáládillekártema ovttaveardásašvuođa- ja dásseárvoplána vuođđun. Ovttaveardásašvuođabargojoavkku čoahkkimis evttohuvvui, ahte plána ulbmilat badjánit gieldda gaskkamuš árvvuid vuođul. Árvvut leat meroštallojuvvon Ohcejoga gieldda gielddastrategiijas, mii lea dahkkojuvvon njunuš virgehálldašeaddjiid ja luohtámušolbmuid oktasašbargun. Buorre vuođđun ovttaveardásašvuođaplánii doaibmá maiddá Ohcejoga gieldda hálddahunjuolggadus, mii lea ođasmahttojuvvon vástidit ođđa 1.6.2017 fápmui bohtán gielдалága.

2.1 Gielddastrategiija

Gieldalága (KL 410/2015) mielde gielddas galgá leat gielddastrategiija, mas váldostivra mearrida gieldda doaimmaid ja ruhtadoalu guhkes áigegaskka ulbmiliin. Gielddastrategiijas galgá váldit vuhtii:

- 1) *gieldda ássiid buorredili ovddideapmi;*
- 2) *bálvalusaid ordnen ja buvttadeapmi;*
- 3) *bálvalusulbmilat, mat leat gieldda bargguid guoski lágain ásahuvvon;*
- 4) *oamasteaddjipolitihkka;*
- 5) *bargoveahkapolitihkka;*
- 6) *gieldda ássiid oassálastin- ja váikkuhanvejolašvuođat;*
- 7) *eallinbirrasa ja guovllu eallinvuoimmi ovddideapmi.*

Ohcejoga gielddastrategiija 2025 lea dohkkehuvvon gieldda váldostivrras 15.5.2017. Ohcejoga gieldda višuvdna jahkái 2025 lea buktojuvvon ovdan čuovvovaš govas:

Ohcejohka lea sámiid árbevieruid gudne-
jahti ja roahkkadit boahttevuhtii manni
gieldda.

Gieldda eallinfámoláš giliin buvttaduvvojit
bálvalusat sihke sáme- ja suomagillii.

Ohcejohka lea dovddus luondduealáhusai-
nisguin, riikkaidgaskasaš ealáhusdoaim-
mainisguin sihke kultur- ja luondoturisma-
bálvalusainisguin.

Govva 2. Ohcejoga gieldda višuvdna 2025.

Gieldastrategiijas leat meroštallojuvvon maddái gieldda doaimmaid stivrejeddji árvvut.

Árvvut leat:

- **Ealli sámekultuvra.** Árvu oaivvilda ahte sámegiella gullo ja sámekultuvra oidno árggas. Doaimmamis árvu bohtá ovdan sámegielat ja sámekulturvuđot bálvalusaid diđolaš ja aktiivvalaš ovddideapmin.
- **Luondu kulturbirasin.** Árvu oaivvilda gieldda ássiid luonddugeavahanvejolašvuođaid ja sámekultuvrra dorvvasteami. Báikkálaš luondduáddejupmi lea viiddis mii doallá sisttis luonddu suvdilis mánggalágeaheami, ealáhusaid ja olbmuid eallinbirrasa. Luonddugeavaheapmái guoski ovddugohcin lea guovddáš oassin gieldda doaimmain.
- **Ovtaveardásašvuohta.** Árvu oaivvilda ovtaveardásaš ja guđege guovdu plánejuvvon bálvalusaid gieldda buot ássiide. Sámegiela ja kultuvrra guoski ovtaveardásašvuohta ovddiduvvo aktiivvalaččat. Ovtaveardásašvuođa doarju rastá rájá olli mánggabeallásaš oktasašbargu Norggain.
- **Ulbmillašvuohta.** Árvu oidno njuovžilvuohtan, beaktivilvuohtan ja rabasvuohtan mearrádusdahkanproseassain, doaimbi ja ovtaveardásaš bálvalussan sihke boahttevuođa dorvvasteaddji ulbmildiđolaš ovddugohcimmin.

2.2 Hálldahusnjuolggadus

Gieldalága ođasmahttin dagahii ođasmahttimiid maidái gielddaid hálldahusnjuolggadussii. Hálldahusnjuolggadus doallá sisttis dárbbášlaš mearrádusaid gieldda hálldahusa ja doaibmama ordnemii. Hálldahusnjuolggadusas addojit maidái dárbbášlaš mearrádusat, maiguin dorvvastuvvo giellalágas (423/2003) ja eará sajis lágas mearriduvvon gielaláš vuoigatvuođaid ollašuvvan gieldda hálldahusas. Ohcejoga gieldda váldostivra lea 19.6.2017 dohkkehan ođđa hálldahusnjuolggadusa.

Hálldahusnjuolggadusa logus 7A gieđahallojit gielaláš vuoigatvuođat Ohcejoga gielddas. Hálldahusnjuolggadusa mielde gieldda bálvalusat galget ordnejuvvot nu, ahte ássiid ja bálvalusaid geavaheaddjiid sáhtta bálvalit sin iežaset gillii. Juos virgebargi dahje bargi ii máhte sámegiela, de galgá dát fuolahit dulkoma áššehasa gielaláš vuoigatvuođuid doarjuma dihtii. Maidái oastobálvalusain galgá sihkarastit, ahte bálvalusa geavaheaddjiid gielaláš vuoigatvuođat ollašuvvet seamma láchkai go dat galget ollašuvvat gielddas. Gielaláš vuoigatvuođaid ollašuvvama čuvvot sihke gielddaráđdehus ja lávdegottit iežaset doaibmasuorggis.

2.3 Jearahallamat

Ovtaveardásašvuođabargojoavku mearridii vuosttas čoahkkimisttis ollašuhttit ovtaveardásašvuođaplána vuođđun dáládili kártema. Kártema bargoneavvun válljejuvvojedje golbma sierranas jearahallama: Ohcejoga gieldda bargiide, Ohcejoga skuvllaid ja sámelogahaga vázziide sihke Ohcejoga gieldda ássiide. Jearahallamiid mearridedje ollašuhttit johtilis áigetávvaliin seamma giđa áigge. Jearahallamat dahkkojedje Yhdenvertaisuus.fi -siidduid mállejearahallamiid vuođul atnimiin ávkin eará guovllus Suomas jo dahkkojuvvon ovtaveardásašvuođajearahallamiid ja ráhkademiin ollislašvuođa Ohcejoga dárbbuide vuogasin.

Ovtaveardásašvuođa- ja dásseárvojearahallamat ollašuhttojedje njukčamánu-cuoŋománu áigge 2017. Jearahallamiid elektrovnnalaš ollašuhttin dahkkojuvvui Webropol jearahallanbargoneavvuin. Jearahallamiidda bohte oktiibuot 213 vástádusa. Sámegielat jearahallamiidda vástidedje oktiibuot 32 ja suomagielat jearahallamiidda 181 vástideaddji. Ohcejogas ledje Statistihkkaguovddáža mielde 1241 ássi jagi 2016, nu ahte dalle lea

vástádusaid prosentála ossodat álbmotmearis birrasii 17%. Jearahallamiid raporttat sihke jearahallanvuodut leat ovtaveardásašvuodáplána čuovusin.

2.3.1 Jearahallan Ohcejoga gieldda bargiide

Jearahallan Ohcejoga gieldda bargiide ollašutttojuvvui 7.3.-18.4.2017 áigge. 59 bargi vástidedje 143 vuostáváldis (41%). Jearahallamis addojuvvui diehtu šleađgapoasttain ja jearahallan lei fidnemis dušše elektrovnnalaččat. Jearahallamii vástidan bargiin 11 barge ovdalmožin ja 48 bargin. Vástidan olbmui vihtta ledje albmát, 54 nissonat.

2.3.2 Jearahallan Ohcejoga gieldda skuvlamánaide

Jearahallan Ohcejoga gieldda skuvlamánaide sihke logahaga oahppiide ollašutttojuvvui 8.3.-18.4.2017. Jearahallamii vástidedje oktiibuot 66 skuvlamána, geain 16 vástideaddji vástidedje sámegiela skovvá ja 50 suomagiela skovvá. Vástideaddjiin ledje nieiddat 29 ja gánndat 37. Vástideaddjiin vuolleskuvlaoahppit ledje 35, badjeskuvlaoahppit 31. Logahaga oahppiin ii vástidan oktage jearahallamii. Ovtaveardásašvuodabargojoavku mearridii čoahkkimisttis, ahte čuvgehusdoaimma dahká ieš skuvllaide iežas ovtaveardásašvuoda- ja dásseárvoplána. Skuvlajearahallama bohtosat laktojit skuvllaid ovtaveardásašvuoda- ja dásseárvoplánii.

2.3.3 Jearahallan Ohcejoga gieldda ássiide

Jearahallan Ohcejoga gieldda ássiide ollašutttojuvvui 24.3. - 24.4.2017. Jearahallan ollašutttojuvvui fierbmejearahallamin, muhto jearahallamii lei vejolaš vástidit maiddái báhpára alde. Jearahallamis almmuhuvvui Inarilainen-aviissas, gieldaválggaid ovdajienastanbáikkiin sihke sosiálalaš medias. Báberjearahallan lei fidnemis ovdajienastanbáikkiin sihke girjerájus. Buot buohkanassii vástidan olbmot leat 88, 7% álbmogis.

Jearahallama bohtosiin gehččojedje vástádusat vehádatjoavkkuid buhta: ovdamearkka dihtii iežas áššedikšungiellan sámegiela (n=27) välljen olbmot dahket ovtta

geahčadanjoavkku, dasgo vástidan olbmuid vásáhusat giela geavaheamis mitalit sámegielat bálvalusaid dilis. Mearálaš árvalusaid, mat guoskkašit earáid, ii bohtosiid vuodul sáhte dahkat, dasgo mearálaš dutkanválddus heive buoremusat stuorra olmmošjoavkkuid kártejeaddji dutkamušaide iige buohkaide guoski árvalusain fidne ovttaskasdáhpáhusain viiddis dieđu. Vealaheami vára vuloš joavkkuid dáfus geahččamiin dárbaša smávva gielddas juoba ovttaskas olbmo dássái mannama.

2.4 Sápmelaččaide laktáseaddji jearahallamat ja barometrat

Vuoigatvuođaministeriija ollašuhtii ovttas Oulu universitehta Giellagas-instituhtain giđđat ja geassit 2016 čielggadusa sámegielat bálvalusain, Saamebarometri. Dutkamuša ulbmilin lei váldit čielgasa sápmelaččaid gielalaš vuoigatvuođaid ollašuvvamis sámiid ruovttuguovllus Suomas. Dutkamuša deaddočuokkis lei sosiála- ja dearvvasvuođabálvalusain ja dutkamuša várte jearahallojedje 80 sierraahkásaš olbmo, gean eatnigiellan lei álbmotregisteris merkejuvvon sámegiella. Vástideaddjiin 27 lea almmuhan iežas ruovttugiellan Ohcejoga. Dutkamuša ollašuhtti, dutki Annika Pasanen (FT) lea doaimmahan 22.2.2017 Ohcejoga gildii guoski oasi materiálas geavahit ovtaveardásašvuođaplána vuodđomateriálan. Materiála lea anonyma.

Stáhtaráđi kansliija attii olggos 25.1.2017 raportta ”Saamelaisten oikeuksien toteutuminen: kansainvälinen oikeusvertaileva tutkimus”. Dutkamuš viggá vástidit stáhtaráđi meroštallan diehtodárbei, mii laktása earenoamážit sápmelaččaid eana- ja oassálastinvuoigatvuođaide sihke sápmelašmeroštallamii. Čielggadanmutter sámiid ruovttuguovllu gielddaide háliidedje addit dieđu projeavttas sihke gullat gielddaid oainnuid sápmelaččaid vuoigatvuođaid ollašuvvamis. Gieldagullamiidda oassálaste gielddahoavddaid lassin virgeolbmot, geat leat váldoáššis sápmelašáššiiguin dahkamušas ja báikkuid gielddaráđdehusa ja -stivrra lahtut. Ohcejoga gieldda gullandilálašvuohta ordnejuvvui 24.5.2016. Sápmelašeanetlogu Ohcejoga gieldda gullamis ovdan badjánii hálešteapmi meahciráđdehuslágas ja sápmelaččaid vuoigatvuođaid duššin dahkamis láchkaodasmahttima oktavuodas. Váldu váttisvuohtan olbmot dovde dan, ahte sámiid árbevirolaš ealáhusat leat áitojuvvon mángga dáfus eaige sápmelaččat liikkáge beasa hálddašit eanageavaheami. Gullan lea dávjá dušše dábi dihtii iige das oro leamen váikkuhus loahpalaš mearrádusaide. Maiddái eanageavahanvuoigatvuođaide laktásemiin kritihka ožžo maiddái fuodđodikšunlága sihke guolástanlága nuppástusat ja eandalii Deanu dilli. Sáhavuorui daddjojuvui, ahte

sápmelaš kultuvrra galggašii oaidnit oppalohkáii nu, ahte ovdamearkka dihtii ealáhusaid ja giela ii sáhte geahččat nuppi nuppis sierranas áššin, nugo ii maiddáii giela ja kultuvrrage. Ovdan bohciidii hástalus das, man láhkai kultuvrra sáhtášii buorebut sirdit giela ja eará oahpahusa bokte, dasgo sámemánáidige oahpahusmetodain ásahuvvo eanaš riikka iige báikkálaš dásis. Sápmelaččat eai leat dušše giellajoavku muhto maiddáii álgoálbmot. ILO soahpamuša Nr. 169 ratifiseremii sihke sámediggeláhkaođasmahttimii gielddas lea mieđis oaidnu. Dilálašvuodas guorahallojuvvui maiddáii Ohcejoga gieldda dilli sápmelašeanetlogugiellan, mii lea sierralágan eará gielddaid ektui. Giella atná hui mieđis áššin sápmelaččaid vuoigatvuodaid nannema ja sávvá, ahte dat dolvojuvvojit johtilit ovddos. Hálešteamis guorahallojuvvui maiddáii dat vejolašvuotta, ahte Ohcejoga gielddas sápmelaččaid vuoigatvuodaid sáhtášii ollašuhttit eará gielddaid ektui sierranas ordnedemiiguin.

2.5 Guoddaleami ja váidagat

Ovttaveardásašvuodaváljaolbmui ii leat bohtán jagiid 2016-2017 oktage dakkár guoddaleami, mas Ohcejoga giella livččii njuolggá leamaš guoddaleami vuložin. Okta guoddaleami jagi 2016 lea guoskan Lappi gielddaid girjerádjodoaimmaid ovttas mieđihan bálkkašumi, nu ahte Ohcejoga giella lei mohki bokte áššis oktan oassebeallin. Gažaldat vuloš ášši gieđahallojuvvui rávvejupmin. Ovttaveardásašvuodaváljaolbmoss lea bivdojuvvon viidasut válddus guoddalemiin geassemánu 2017.

2.6 Dásseárvu Ohcejoga gielddas

Dásseárvoplána dárkkuhussan lea addit vugiid ja ráđiid ovddidit sohkašielid gaskasaš dásseárvvu ollašuvvama bargoservodagas. Dásseárvosaš bargoservodagas buohkain lea vejolašvuotta bargat almmá vealheami haga sohkašielid dahje olbmui laktáseaddji earáge siva, dego agi, riegáduogáža, giella, oskku, jáhku, oainnu, dearvvasvuodadili dahje váttu vuodul. Dasa lassin háliiduvvo ovddidit bargjoavkkuid gaskasaš dásseárvvu.

Dásseárvvu ovddideamis ii leat gažaldat dušše vuoiggalašvuoda ollašuvvamis, muhto maiddáii das, ahte fidnejuvvojit áigái vejolašvuodas hearvás ja motiverejeaddji bargoservodaga šaddamii. Go buohkaid čehppodahkii ja bargui addojuvvo árvu

vuoigalaččat, de dat ovddida bargoveaga buresveadjima ja bargit leat gergosabbot bidjat fámuid ja čatnasit bargoseaset sihke buoridit oppa servoša barggu lági ja boađusvuođa. Dásseárvvu ovddideapmi bargosajis ávkkuha sihke bargiid ja bargoaddi.

Ulbmilin lea dásseárvosaš, oktasašbargonávccalaš sihke boađuslaš bargoservodat, gos dásseárvu lea bargoveahkapolitihka ja oppa doaimmankultuvrra oassi. Dásseárvvu ovddideapmi lea bargoservodaga buot lahtuid geatnegasvuohka. Earenoamážit hoavddaid čatnaseapmi dásseárvvu ovddideaddji ulbmiliidda ja doaimmabijuide lea deatalaš. Dásseárvoplána vuodđoulbmil lea, ahte dásseárvojurdaga ja -ulbmila fidnešii njuovžilit buot Ohcejoga gieldda doaimmaid sisa.

Dát dásseárvoplána lea vuosttas Ohcejoga gielddas ja dat vuodđuduvvá láhkii nissoniid ja albmáid gaskasaš dásseárvvus 609/1986. Lága dárkkuhussan lea eastit sohkaheallái vuodđuduvvi vealaheami ja ovddidit nissoniid ja albmáid gaskasaš dásseárvvu sihke dán dárkkuhusas buoridit nissoniid sajádaga earenoamážit bargoeallimis. Lága ulbmilin lea maiddá eastit sohkahealleidentitehtii dahje sohkahealli ovdanbuktimii vuodđuduvvi vealaheami. Ohcejoga gielddas ii leat leamen dohkkehuvvon dásseárvoplána, nu ahte árvvoštallama ovddeš dásseárvoplána doaimmabijuid ollašuvvamis ja bohtosiin ii sáhte dahkat.

Dásseárvoláhka geatnegahtta bargoaddiid, virgeoapmahaččaid, almmusservodagaid ja skuvlema lágideaddjiid. Bargoaddi, gean bálvalusas leat badjel 30 bargi, galgá ráhkadit uhcimustá juohke nuppi jagii earenoamážit bálkká ja eará bálvlausgaskavuođa eavttuid guoski dásseárvoplána, man mielde ollašuhthojit dásseárvvu ovddideaddji doaimmat.

Dásseárvoplána ja bálkákárten dahkko juohke nuppi jagi.

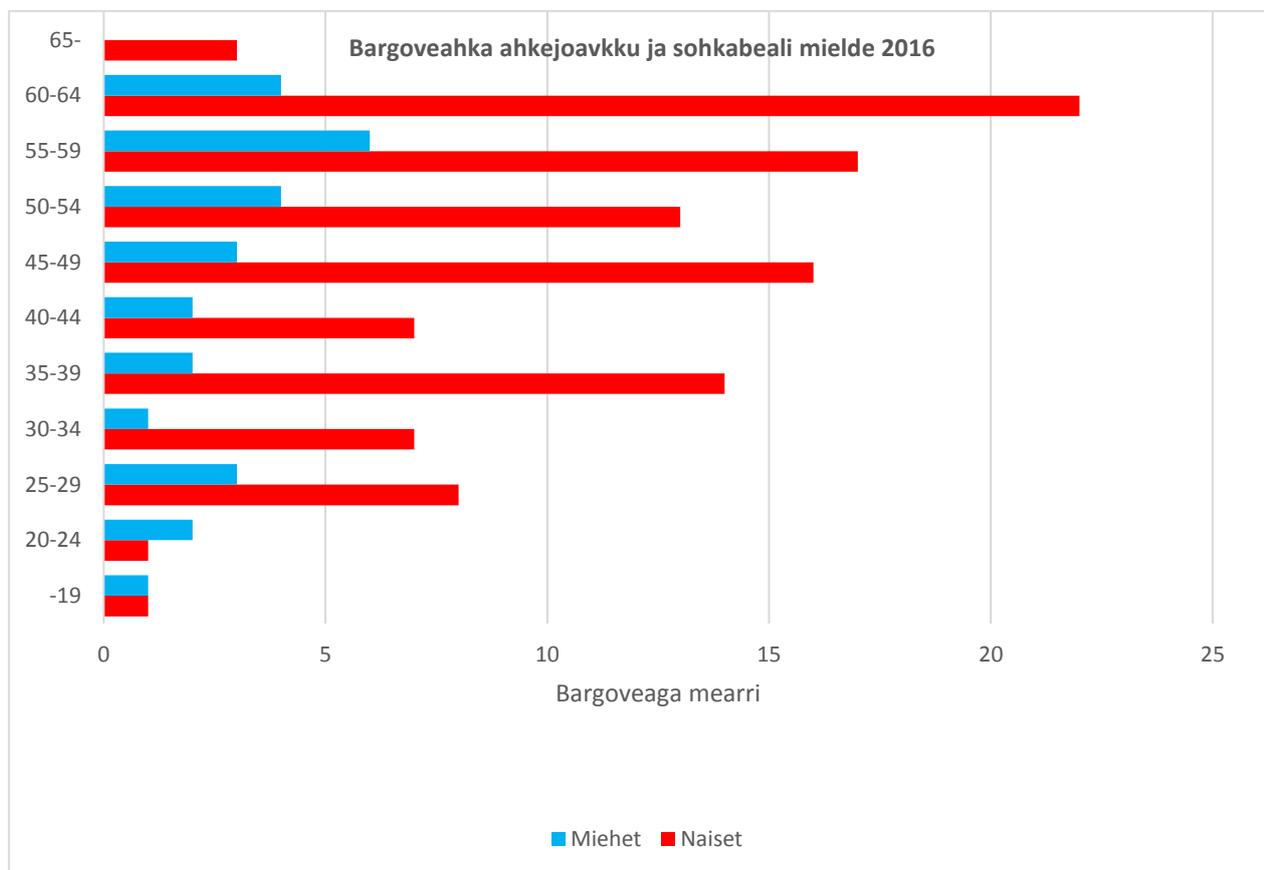
Dásseárvoplánii galgá lága mielde gullat:

- 1) čilgehus bargosaji dásseárvodilis ja dan oassin sirredaddan nissoniid ja albmáid sajáduvvamis sierra bargguide sihke oppa bargoveaga guoski bálkákárten nissoniid ja albmáid bargguid juohkimis, bálkkáin ja bálkáerohusain
- 2) álggahit dahje ollašuhthit plánejuvvon dárbašlaš doaimmabijuid dásseárvvu ovddideapmin ja bálkká ektui dásseárvvu juksama várás
- 3) árvvoštallan ovddit dásseárvoplánii gullan doaimmabijuid ollašuhthimis ja bohtosiin.

Dásseárvočielggadus vuodđuduvvá Statistihkkaguovddáža materiálah golggotmánus 2016, goas Ohcejoga gieldda bálvalusas ledje oktiibuot 146 bargi. Nissoniid ossodat oppa bargoveagas lei 116 heakka (79,5 %) ja albmáid ossodat 30 heakka (20,5 %). Fásta bargoveagas nissoniid ossodat lei 87 % ja mearreáigásaš bargoveagas nissoniid ossodat lei 65 %. (Gáldu: Tilastokeskus, tasa-arvoraportti 2016 Utsjoki)

	Nissonat	Albmát	Oktiibuot	Nissoniid ossodat, %
Fásta	80	12	92	87
Mearreáigásaš	32	17	49	65
Oahppi dahje oahppasoahpamuš	4	1	5	80
Oktiibuot	116	30	146	79

Tabella 1. Ohcejoga gieldda bargoveahkaráhkadus 2016

Govva 3. Ohcejoga gieldda bargoveahka ahkejoavkku ja sohka beali mielde 2016

2.6.1 Nissoniid ja albmáid mannan sierra bargguide

Tabealla 2. Ohcejoga gieldda bargiid mannan sierra bargguide jagi 2016 (Gáldu: Tilastokeskus, tasa-arvoraportti 2016 Utsjoki).

Keva ámmátnameahttu	Albmát	Nissonat	Oktiibuot
Ávnnasoahpaheaddji	2	2	4
Rektor-čuvgehusdoaimma hoavda	0	1	1
Vuolleskuvlla oahpaheaddji	3	2	5
Vuodđoskuvlla gielaid lektor	0	1	1
Veahkkerektor	0	2	2
Adg-kanslista	1	0	1
Rabasfuolahusa jodiheaddji	0	1	1
Ealáhusčáli	1	0	1
Eamit	0	1	1
Spešialuohkáohpaheaddji/sierraoahpaheaddji	0	1	1
Spešialabargi	0	1	1
Fysioterapevta	0	1	1
Bátnedikšu	0	1	1
Jodiheaddji dikšu	0	1	1
Kanslista	0	2	2
Kanslista-arkiivadikšu	0	1	1
Vuošši	0	3	3
Vuošši-čorgejeaddji	0	1	1
Riekkedoaimmaid jodiheaddji	0	1	1
Giddodathoavda	1	0	1
Girjeráju hoavda	0	1	1
Girjerájuvirgebargi	0	1	1
Ruoktoveahkki	2	1	3
Ruoktobuohccidikšu	0	1	1
Skuvlaveahkeheaddji	0	1	1
Skuvlakuráhtor	0	2	2
Gielddahoavda	0	1	1
Lágádusveahkki	0	2	2
Mánáiddikšu	2	3	5
Mánáidgárdeoahpaheaddji	0	3	3
Lektor	0	1	1
Luohkáohpaheaddji	5	12	17
Matemáhtalaš ávdnasiid lektor	1	0	1
Nuorat lektor	0	1	1
Beašbeaivedikšu	0	3	3
Poliklinihka buohccidikšu	0	1	1
Projeaktabargi	0	2	2
Beaiveruovttu hoavda	0	1	1
Beaiveruotkoveahkki	0	1	1
Huksendárkkisteaddji	1	0	1
Biebmanbargi	0	1	1
Rektor	0	1	1
Buohccidikšu	1	5	6
Čáli	0	1	1
Čorgejeaddji	0	6	6
Sosiálabargi	0	1	1
Dálualmmái	3	0	3
Dálualmmái-giddodatdikšu	1	0	1
Dearvasvuodadikšu	0	3	3
Dearvasvuodaguovddášdoavttir	0	1	1
Dearvasvuodaguovddášveahkeheaddji	0	1	1
Dearvasvuodaguovddáša bátnedoavttir	1	0	1
Doaimmarávvjeaddji	0	1	1
Doaimmahatčáli	0	1	1
Doaimmahatbargi	0	2	2
Diibmoahpaheaddji (váldodoaimmasaš)	1	1	2
Astuáiggečáli	1	0	1
Vástideaddji doavttir	0	1	1
Dearvasvuodaguovddášbátnedoavttir	0	1	1
Vuodđodikšu	0	3	3
Lagašdikšu	1	10	11
Beašbargi	0	1	1

Psykiatriija buohccidikšu	0	1	1
Vuođđodorvohoavda	0	1	1
Veaiġbeaivedoaimmamajodiheadđi	0	1	1
Lagađdikšooahppi	0	2	2
Ovddidan- ja ealahushoavda	0	1	1
Bearašbeaivedikšu	0	1	1
Buot oktiibuot	28	109	137

2.6.2 Nissoniid ja albmáid barguid ámmátjuohku sohka beali mielde

Tabella 3. Ohcejoga gieldda bargoveaga ámmátluohkkájuohku sohka beali mielde. (Gáldu: Tilastokeskus, tasa-arvoraportti 2016 Utsjoki)

Ámmátluohkká	Nissonat	Albmát	Oktiibuot	Nissoniid oss. %
Hoavddat	8	0	8	100
Spešialáššedovdit	34	15	49	69
Áššedovdit	16	3	19	84
Doaimmahat- ja áššehas- bálvalanbargu	8	1	9	89
Bálvalus- ja vuodinbarggu bargit	33	9	42	79
Eará bargit	10	0	10	100
Oktiibuot	109	28	137	80

2.6.3 Bálkákárten

Jagi 2015 fápmui bohtán dásseárvolága 6 b §:s mearriduvvo bálkákártemis, man galgá dahkat dásseárvoplána oktavuodas. Bálkákártemiin válđojuvvo čielggas, ahte seamma bargoaddi bálvalusas leahkki seamma dahje seammaárvosaš barggu bargi nissoniid ja albmáid gaskka eai leat vuodustalakehtes bálkáerohusat.

Jos bálkákártema gáibáduš- dahje bargojoavkosaš dahje eará vuodul dahkkojuvvo joavkkuid geahčadeapmi buktá ovdan čielga erohusaid nissoniid ja albmáid bálkáid

gaskka, de bargoaddi galgá čielggadit bálkáerohusaid sivaidd ja vuoddu. Jos bargosajis leat anus bálkávuogádagat, main bálkkát šaddet bálkáosiin, ovdan bohtán erohusaid sivaidd čielggadeami várás geahčaduvvojit deahtalamos bálkáoasit.

Ohcejoga gieldda bálkádiedut leat fidnejuvvon Statistihkkaguovddážiis gielldasektora bálkástatistihkain golggotmánus 2016 ja dain lea geavahuvvon gaskaárvodiehtu vuodđobálkkás, jeavddalaš bargoáiggi dietnasiin ja ollesdietnasiin. Dienasdieđut leat rehkenaston ollesáigásaš, dievas bálkká ožžon bargiidd dietnasiin. Sohkaelliid gaskasaš bálkáerohus lea geahčaduvvon dušše veardidemiin nissoniid ja albmáid gaskabálkkáid. Ovttaskas barggu gáibidandássi ja persovdnaguovdasaš máhttin ii boađe ovdan bálkákártemis eaige ovttaskas bargi bálkádiedut čájehuvvo. Juos bálkájoavkkus lea unnánut go njeallje albmá dahje nissona dahje albmáid ja nissoniid lohku lea oktiibuot unnit go 11, de eai dietnasdiđuid leat almmuhan. Dán geažil bálkáveardádallama ii sáhte mendo viidát dahkat. Bálkádiedut leat plána čuovusin.

3 DÁSSEÁRVVU JA BÁLKÁI GUOSKI DÁSSEÁRVVU OVDDIDEAPMI

Ohcejoga gieldda bargiid gaskavuodas dahkkojuvvui ovtaveardásašvuodá- ja dásseárvovejarahallan 7.3. – 18.4.2017 áigge ja dasa vástidedje 59 bargi nuppiin sániin 41 % bargoveagas. Vástideaddjiid mielas nissoniid ja albmáid gaskasaš dásseárvu ollašuvvá uhcimusatge duđahahtti láhkai.

Dasgo logi vástideaddji mielas bálkádásseárvu albmáid ja nissoniid gaska ollašuvvá Ohcejoga gielddas funet dahje viehka funet, de lea dárbbášlaš váldit buorebut čielgasa, man geažil ná lea. Jearahallama rabas vástádusat eai addán lassedieđu áššái. Bargoaddi galgá máksit iežas bálvalusas bargi nisson- ja almmáibargiide seammadássásaš bargoguovdasaš bálkká seamma dahje seammaárvosaš barggus, nuba bálkáerohusat seammalágan bargguin bargi nissoniid ja albmáid gaska eai galggašii leat.

Gávcci vástideaddji mielas orui sohkabeliid gaskasaš dásseárvu ollašuvvamin funet dahje viehka funet skuvlen- ja oahppavázzinvejolašvuodain. Ulbmilin lea dáhkidit oassálastinvejolašvuodá ovttá dásu buohkaide skuvlen- ja oahppavázzinvejolašvuodain beroštuvvan bargiide ja dás lea ovddasvástádus hálldahusgottiid ovdalolbmui.

Juohke jahkásaš bargoveahkaplána mii bohtit dás ovddos buoridit dan láhkai, ahte ee. bargoveaga rekryteremii, ovddideapmái ja jođiheapmái laktáseaddji áššit bohtet dásseárvvu dáfus geahččamiin buorebut ovdan.

Dásseárvoláhka geatnegahtá virgeoapmahaččaid ovddidit dásseárvvu. Dát galgá leat ulbmillaš ja plánejuvvon ja doaibman galgá fidnet áigái ja fástan dakkár hálldahus- ja doaibmanvugiid maiguin ovddiduvvo sohkaeallái, sohkaealleidentitehtii dahje sohkaeali ovdanbuktimii vuodđuduvvi dásseárvvu ollašuvvan. Láhka geatnegahtá rievdadit dakkár dili, mii eastá dásseárvvu ollašuvvama ja dan ollašuvvama ovddideapmi váldojuvvo vuhtii bálvalusaid fitnašuvvamis ja fállamis.

Gielddaid ja gielddaid gaskasaš oktasašdoaibmama doaibmaorgánain galget leat sihke albmát ja nissonat goappátge uhcimustá 40 %. Dát ii guoskka válggain válljejuvvon gielldastivrraid. Gieldda jođihangottis ja eará luohttámušolbmuiin čohkiideaddji njunuš-, hálldahus- ja doaibmaorgánain galget leat ovttá dásu nissonat ja albmát.

Dásseárvvu vuodđojurdagat čuvvojit maiddáid daid beliid buohta, geat bivdojit nammadit evttohasaid doaibmaorgánaide. Vejolašvuodaid mielde juohke lahttobáikki guovdu

bivdojuvvo nammadit sihke nissona ja albmá. Dás sáhtta spiehkastit dušše beare earenoamáš sivaidd geažil.

Ohcejoga gieldda hálddahuš- ja doaibmaorgánain ollašuvvá sohkaheiid gaskasaš dásseárvu. Tabellii leat čohkkejuvvon gielddaráđđehusa ja lávdegottiid čeahkuid sohkaheallejuhkásumi veardádallan (fásta lahtut)

Tabealla 4. Hálddahuš- ja doaibmaorgánaid dásseárvu

Doaibmaorgána	Nissonat	Albmát
Giellaráđđehus 2017-2019	4 (57 %)	3 (43 %)
Guovddášvágálávdegoddi	3 (60 %)	2 (40 %)
Vuođđodorvolávdegoddi	4 (57 %)	3 (43 %)
Čuvgehuslávdegoddi	4 (57 %)	3 (43 %)
Teknikkalaš lávdegoddi	3 (43 %)	4 (57 %)
Eallinfápmolávdegoddi	3 (43 %)	4 (57 %)
Dárkkistanlávdegoddi	1 (33,3 %)	2 (66,7 %)

4 BARGOVEAGA OVTTAVEARDÁSAŠVUOĐA JA DÁSSEÁRVVU OVDDIDEAPMI

Tabella 5. Doaimbajut ovddidit bargoveaga ovttaveardásašvuođa ja dásseárvvu

Vuođđu	Ulbmil	Doaimbajut	Mihtár	Vástubealli
Bargoveaga vásáhusat dásseárvvus ja ovttaveardásašvuodas	Olbmot gieđahallojit dásseárvosaččat ja ovttaveardásaččat.	<ul style="list-style-type: none"> Dahkkovuvvo bargoveahka-jearahallan, mainna gávdnojit ođđa ovddidandoaimbajut ja čuvvovuvvo dál plánejuvvon doaimbajuid ollašuvvan. Jearahallan ollašuohtovuvvo juohke nuppi jagi. 	<ul style="list-style-type: none"> Ovddidan-hálesteemit Bargoveahka-jearahallan 	<ul style="list-style-type: none"> Áilegas Giellasiida-projeakta Guovddáš-hálddahušvástida ollašuohttimis
Sámegielaš ja suomagielaš ovttaveardásašvuohka	Gielalaš ovttaveardásašvuohka	<ul style="list-style-type: none"> Siskkáldas gulahallamii ja gielalaš vuogitvuohkaide biddjovuvvo fuomášupmi 	<ul style="list-style-type: none"> Bargoveahka-jearahallan 	<ul style="list-style-type: none"> Hálddahušhoavddat Juohkehaš bealistis
Rekryteren	Dásseárvvu ja ovttaveardásašvuohka ovddideapmi	<ul style="list-style-type: none"> Bargiválljemiin fuolahuvvo, ahte välljenkriterat leat dásseárvosačča, ja ahte sohkaheallái gullevaš sivat eai dagat vealaheami bargui völdimis. Rabas bargguide geahččalat välljet dássebealagat gelbbolaš sierraahkásaš olbmuid. Sámegiela dáidu gehččovuvvo earenoamáš ovdun. Dahkkovuvvo rekryterejuvvon olbmui vejolažžan beassat viiddis oahpásmahttinmateriálii ovdal báikegoddái fárrerema 	<ul style="list-style-type: none"> Bargoveahka-jearahallan 	<ul style="list-style-type: none"> Hálddahušhoavddat / Ovdanbuktit Válljemis vástideaddji doaimba-orgána
Báلكá	Bargui gullevaš vuodđobáلكá mearrašuvvá barggu gáibidandási mielde. Barggu eaktudan dutkkus/skuvlejupmi váldovuvvo vuhtii báلكkás.	<ul style="list-style-type: none"> Fuolahuvvo, ahte sohkahealis ii leat mearkkašupmi seamma ja gáibidandási beales seammalágan barggus máksin bargguovdasaš vuodđobáلكái dahje persovnnalaš lasi mieđiheapmái. Bargonamahusaide oktilažžan dahkan 	<ul style="list-style-type: none"> Báلكákárten 	<ul style="list-style-type: none"> Guovddáš-hálddahuš Báلكá-áššeolmmoš Báلكkás vástideaddji doaimba-orgána
Sierra bargguide bidjan ja bargobáلكás ovdáneapmi	Dásseárvvu ja ovttaveardásašvuohka ovddideapmi	<ul style="list-style-type: none"> Bargit arvosmahttojit ovddidit iežaset jámma ja dahkkovuvvo vejolažžan skuvlemiidda beassan dássebealagi buot bargiid buohta. Dorjovuvvo sámegiela ja kultuvrra lohkan barggu olis. 	<ul style="list-style-type: none"> Ovddidan-hálesteemit Bargoveahka-jearahallan 	<ul style="list-style-type: none"> Hálddahušhoavddat Ovdaolbmot

		<ul style="list-style-type: none"> Bargodili ovddideamis dáhkiduvvo goappáge sohkaheallái vejolašvuohta beassat buot bargguide ja sajádagaide. Fuolahuvvo ahte bearašpolitihkalaš vuoigatvuođaid geavahepmi ii doalvvo bargobálgáovdáneami olggobeallái báhcimii. 		
Bargosaji vuoigŋa: Givssideapmi, eahpeáššálaš gieđahallan dahje giellageavaheapmi, vealaheapmi ja sohkaheallái vuođđuvvi heađušteapmi	Nollatoleránsa eahpeáššálaš láhttemii, givssideapmái, seksuálalaš heađušteapmái ja vealaheapmái.	<ul style="list-style-type: none"> Juohkehaš bargoservodaga lahttu váldá eahpeáššálaš gieđahallama ja givssideami sáhkii ja darvána dasa dan fuomášettiin dahje das guladettiin. Hoavddat buktet ovdan, ahte makkárga heađušteapmi dahje givssideapmi ii dohkkehuvvo. Ovdaolmmoš darvána dillái áššáigullelaš láhkai ja dalánaga go lea ožžon dieđu givssidanvásáhusas ja -fuomášeamis. Bargoservodat galgá mieđihit rasismma vejolašvuođa sihke váldit rasismma vásáhusaid duođas. Bargoveahka galgá čatnasit rasisttalaš olggosbuktimiid ja leaikkastallamiid nollatoleránsii ja cuiget dalán buotlágan rasisttalaš ságaid. 	<ul style="list-style-type: none"> Ovddidanhálesteami Bargoveahka-jearahallan 	<ul style="list-style-type: none"> Hálddahušhoavddat Ovdaolbmot Juohkehaš bealistis
Barggu ja bearašeallima oktiiheiveheapmi	Barggu ja bearašeallima oktiiheiveheami doarjun.	<ul style="list-style-type: none"> Arvosmahttit dássebealagit bearašfrijjavuođaid geavaheapmái ja váldit vuhtii váhnemiid seammalágan geatnegasvuohta fuolahit buohcci máná dikšumis gaskaboddosaš dikšunfrijjavuođa geavahemiin. Fuolahuvvo bearašfrijjavuođas máhcci bargi bargui máhccama doarjagis. Addojuvvo diehtu bearašfrijjavuođas leahkki bargiide bargoservodagas dáhpáhuvi deatalaš nuppástusain. 	<ul style="list-style-type: none"> Ovddidanhálesteami Bargoveahka-jearahallan 	<ul style="list-style-type: none"> Hálddahušhoavddat Ovdaolbmot
Váikkuhanvejolašvuođat ja mearrádusdahkan	Ovttaveardásaš váikkuhanvejolašvuođat bargui váikkuheadji mearrádusdahkan-dilálašvuođain ja daid válmmaštallamis.	<ul style="list-style-type: none"> Dásseárvvu doarju, vuoiggalaš ja dássebeallásaš gieđahallama ovddideaddji jodiheapmi sihke bargu. 	<ul style="list-style-type: none"> Bargoveahka-jearahallan 	<ul style="list-style-type: none"> Hálddahušhoavddat Ovdaolbmot

	Rabas mearrádus- dahkan			
Sierra ahkásaččaid ovttaveardásaš- vuohta ja dásseárvu	Sierraahkásaččaid dásseveardásaš váikkuhanvejolaš- vuođat.	<ul style="list-style-type: none"> • Doarjut barggus veadjima ja bargu máhccama. • Ovddalgihitii eastit bargonávccaid hedjoneami ja doarjut daid bargiid veadjima, geain leat vánis bargonávccat • njuovžilvuohta 	<ul style="list-style-type: none"> • Bargoveahka- jearahallan • Ovddidan- hálešteami 	<ul style="list-style-type: none"> • Hálddahuš- hoavddat • Ovdaolbmot
Bargodilli	Áššáigullelaš bargodilli	<ul style="list-style-type: none"> • Bargodearvvasvuođafuolahusa doaibmaplánaš oaiivilduvvon bargosadjeftinamiiguin kártejuvvo daid bargodilli ja ollašuhthojuvvo bargosaji váraid ja riskkaid árvvoštallan njealji jagi gaskkaid. • Gieldda riskaanalysa dollojuvvo áiggi dásis. • Fuolahuvvo, ahte bargodorvvolašvuođaskuvlemat leat áiggi dásis. 	<ul style="list-style-type: none"> • Bargoveahka- jearahallan • Ovddidanhálešteami • Bargodearvvas- vuođafuolahusa raporttat 	<ul style="list-style-type: none"> • Hálddahuš- hoavddat • Ovdaolbmot • Juohkehaš bealistis

5 OVTTAVEARDÁSAŠVUOĐA OVDDIDEAPMI GIELDDA BÁLVALUSAIN

Tabealla 6. Ulbmilat Ohcejoga gieldda bálvalusain

Vuodustus	Ulbmil	Doaibmabidju	Mihttár	Vástubealli
Sámegielaigiid bálvalusaid dilli	<ul style="list-style-type: none"> Gieldda eallinvuoim-málaš giliin buvttaduv-vojit bálvalusat sihke sámeg- ja suomagillii. Ovddugohcin sode- ja eanangotte-ođastusa oktavuodas 	<ul style="list-style-type: none"> Dahkkojuvvo gielddalaš-jearahallama vuodul áššehasaduđavašvuodajarahallan, mii doaibmá ovttaveardásašvuodaplána doaibmabijuid mihttárin, ođđa ovddidanvulošáššiid gávdnamis sihke hálddahunjuolgadusas máinnašuvvon gielalaš vuogitvuodaid ollašuttima mihttárin Buoriduvvo sámegiela bálvalusaid fállan lasihemiin sámegiela bargiid meari ja fállamiin čađahit sámegiela ja -kulturrra oahpuid barggu oktavuodas. Váldojuvvo čielggas sámegielaigiid vejolašvuodas váldit skuvlejumi ámmáhii Ohcejogas Biddjojuvvo earenoamáš fuomášupmi sámegiela sierrajoavkkuid bálvalusaide, nugo earenoamášmánát, lámisolbmot ja boarrásat Váldojuvvo bálvalusaid skáhppodettiin vuhtii, ahte oastobálvalusat galget deavdit seamma gielalaš mearrádusaid go Ohcejoga giela Skuvlet bargiid, ahte sámegiela lea deatalaš áššehasbálvalusas Buoriduvvo tulkonbálvalusaid fitnašuvvan áššehasbálvalusdáhpusain ja bargiide addojuvvo diehtu tulkonbálvalusain Sámegiela projavevttaid mearri lasihuvvo Oassálastojuvvo oktasaš ovddugohcimii sámegielaigiid bálvalusaid buohta 	<ul style="list-style-type: none"> Áššehasaduđavašvuoda jearahallan (váldojit vuhtii sierajoavkkut) 	<ul style="list-style-type: none"> Stáhta Eanagoddi Sámegiela Gieldda mearrádusdahkamis vástideaddji doaibma-organat Hálddahunhoavddat/ovdaolbmot Áššehasbálvalus-bargit Áilegas Giellasiida-projeakta jearahallama buohta

Elektrovnalaš bálvalusat	<ul style="list-style-type: none"> • Viiddis elektrovnalaš bálvalusat sáme- ja suomagillii • Digitálalaš fitnašuvvama buorideapmi 	<ul style="list-style-type: none"> • Lasihuvvojit elektrovnalaš bálvalusaid geavahanvejolašvuođat váldimiin atnui ođđa bálvalushámiid • Váldojuvvo vuhtii easttahasvuohta digitálalaš bálvalusain, ovdamearkka dihtii vejolašvuohta guldalit Ohcejoga gieldda interneahhtasiidduid dieđáhusaid sáme- ja suomeagillii 	<ul style="list-style-type: none"> • Áššehasduđavašvuođa jearahallan 	<ul style="list-style-type: none"> • Hálldahus- hoavddat
Gulahallan	<ul style="list-style-type: none"> • Ovtta-veardásaš gulahallan 	<ul style="list-style-type: none"> • Gulahallamis geavahuvvo čielga ja áddehahtti giella ja váldojit vuhtii gieldda sierra ássijoavkkuid dárbbut sihke gieldda olbmuid vuoigatvuođat • Sisdoalubuvttadeamis dorjojuvvo mánggalárganvuohta. Stereotypiijat eai nannejuvvo. • Fuolahuvvo, ahte gulahallan-kanálaid geavaheapmi lea ovtta-veardásaš 	<ul style="list-style-type: none"> • Áššehasduđavašvuođa jearahallan 	<ul style="list-style-type: none"> • Hálldahus- hoavddat • Juohkehaš bealistis
Easttahasvuohta	<ul style="list-style-type: none"> • Easttahasvuođa buorideapmi 	<ul style="list-style-type: none"> • Kártejuvvo lanjaid ja visttiid ja gieldda ovddasvástideami vuloš almmolaš sajiid easttahasvuohta ja dahkkojuvvo doaibmabidjoplána 	<ul style="list-style-type: none"> • Áššehasduđavašvuođa jearahallan 	<ul style="list-style-type: none"> • Teknikalaš doaimma
Ohcejoga gieldda ássiid ovtta-veardásašvuohta	<ul style="list-style-type: none"> • Ohcejoga gieldda ássiid váikkuhanvejolašvuođaid lasiheapmi riikkaviidosat saččat sidjiide guoski áššiin • Ovtta-veardásaš bálvalusat ássanbáikkis beroškeahhtá • Ovtta-veardásaš bálvalusat buot ahkejoavkkuide 	<ul style="list-style-type: none"> • Ordnejuvvojit gieldda ássiid gullandilálašvuođat sidjiide guoski riikkaviidosat áššiin • Buoriduvvo bálvalusaid fitnašuvvan buot giliin • Geahččaluvvo dasa, ahte maiddái asttu-áigge bálvalusat leat buot ahkásaččaide ássanbáikkis beroškeahhtá • Dorjojit eallilanolbmuid ja nuoraid váikkuhan-kanálat mearrádusdahkamii 	<ul style="list-style-type: none"> • Áššehasduđavašvuođa jearahallan 	<ul style="list-style-type: none"> • Hálldahus- hoavddat/ ovdanbuktit • Ovdaolbmot • Mearrádus- dahkamis vástideaddji doaimma- ogánat
Vioigŋa	<ul style="list-style-type: none"> • Gielddas lea somá ássat, orrut ja eallit 	<ul style="list-style-type: none"> • Dieđiheapmi ja rabasvuohta 	<ul style="list-style-type: none"> • Áššehasduđavašvuođajearahallan • Buresbirgenmuitalus 	<ul style="list-style-type: none"> • Hálldahus- hoavddat ja ovdaolbmot

				<ul style="list-style-type: none">• Juohkehaš bealistic
--	--	--	--	---

6 PLÁNA OLLAŠUHTTIMA DIEÐIHEAPMI JA ČUOVVUN

Tabealla 7.Plána ollašuhttin ja čuovvun

Ollašuhttin	Dieđu addin	Čuovvun	Beaivádeapmi
<ul style="list-style-type: none"> Ovttaveardásašvuođa ovddideaddji doaibmabidjo-evttohusat ollašuhttojit bálvalusaid ordnema oktavuodas ja doaibmabidjo-evttohusat váldojit vuhtii bálvalusaid ovddidanbarggus. Ovttaveardásašvuođa- ja dásseárvoplána doaibmabidjo-evttohusat váldojit vuhtii áššiid válmmaštallamis ja mearrádusdahkamis nu viidát govejolaš. Doaibmaorgánat dahket dárbbu mielde evttohusaid ovtaveardásašvuođa ovddideaddji doaibmbijuin ovttaveardásašvuođa- ja dásseárvoplánas evttohuvon doaibmabijuid lassin. Ovttaveardásašvuodaplána ulbmiliid ollašuhttin gullá buot doaibmaorgánaide. 	<ul style="list-style-type: none"> Ovttaveardásašvuođa- ja dásseárvoplánas addojuvvo diehtu bargiide bargoservoša siste. Áššehasaide plána lea oaidnimis gieldda interneahhtssiiduin (www.utsjoki.fi), Plána lea fitnemis maiddái báhpára alde gielddadálus. Dieđu addimis vástida guovddášhálddahus. 	<ul style="list-style-type: none"> Bargoveaga ovttaveardásašvuođa ollašuvvan čuvvojuvvo bargoveagajearahallama, ja ovddidanháleštemiid vehkiin. Bálvalusaid ovttaveardásašvuohta čuvvojuvvo áššehasduđavašvuođa-jearahallamiin. Ovttaveardásašvuođa ollašuvvan árvvoštallo maiddái fidnejuvvon áššehasmáhcahusa vuodul ja ovttaveardásaš- ja dásseárvoplána ollašuvvan eará doaimmaid árvvoštallama oktavuodas. 	<ul style="list-style-type: none"> Ovttaveardásaš- ja dásseárvoplána beaiváduvvo stáhpu mielde uhcimustá váldostivrrabajiid miel. Plána divvojuvvo ja beaiváduvvo jo árat maiddái dan diliis, juos doaibmabijuid váikkuhamunni fuomášuvvo heittodin dahje doaibmanbirrasis leat dáhphuvvan mearkikašahtti nuppástusat. Dásseárvoplána beaiváduvvo juohke nuppi jagi.

ČUVVOSAT

ČUOVUS 1: BÁLKÁDIEĐUT (GÁLDU: TILASTOKESKUS, TASA-ARVORAPORTTI 2016 UTSJOKI)

Tabealla 1. Ollesáigásaš bargiid dienas, geat ožžot dievas bálkká (gaskaárvu) **sohkabeali ja skuvlendási** mielde ja bálkáerohus albmát-nissonat 2016

Koulutusaste	Peruspalkka				Säännöllisen työajan ansio				Kokonaisansiot			
	Naiset	Miehet	Ero, €	Ero, %	Naiset	Miehet	Ero, €	Ero, %	Naiset	Miehet	Ero, €	Ero, %
Perusaste	1 941	1 847	-94	-4,9	2 138	1 974	-163	-7,6	2 138	2 044	-94	-4,4
Alempi korkeakouluaste	2 462	3 141	679	27,6	2 893	3 733	840	29,0	3 019	3 733	714	23,7
Ylempi korkeakoulutusta
Yhteensä	2 695	2 379	-316	-11,7	3 152	2 725	-427	-13,5	3 215	2 786	-429	-13,4

Tabealla 2. Ollesáigásaš bargiid dienas, geat ožžot dievas bálkká **sohkabeali ja ámmátdási** mielde ja bálkáerohus albmát-nissonat 2016

Ammattiluokka	Peruspalkka				Säännöllisen työajan ansio				Kokonaisansiot			
	Naiset	Miehet	Ero, €	Ero, %	Naiset	Miehet	Ero, €	Ero, %	Naiset	Miehet	Ero, €	Ero, %
Johtajat
Erityisasiantuntijat	3 308	2 687	-622	-18,8	4 015	3 201	-814	-20,3	4 159	3 328	-831	-20,0
Asiantuntijat
Toimisto- ja asiakaspalvelutyö
Palvelu- ja myyntityöntekijät	2 063	1 853	-210	-10,2	2 419	2 003	-416	-17,2	2 458	2 004	-454	-18,5
Muut työntekijät
Yhteensä	2 695	2 379	-316	-11,7	3 152	2 725	-427	-13,5	3 215	2 786	-429	-13,4

Tabealla 3. Ollesáigásaš bargiid dienas, geat ožžot dievas bálkká **sohkabeali ja soahpamušsuorggi** mielde ja bálkáerohus albmát-nissonat 2016

Sopimusala	Naiset	Miehet	Ero, €	Ero, %	Naiset	Miehet	Ero, €	Ero, %	Naiset	Miehet	Ero, €	Ero, %
KVTES, kunnallinen yleinen virka- ja työehtosopimus	2 417	2 060	-357	-14,8	2 734	2 168	-566	-20,7	2 761	2 169	-592	-21,4
OVTES, kunnallinen opetushenkilöstön virka- ja työehtosopimus	2 965	2 402	-562	-19,0	3 903	3 075	-828	-21,2	4 097	3 244	-853	-20,8
TS kunnallinen teknisen henkilöstön virka- ja työehtosopimus
LS, kunnallinen lääkärien virkaehtosopimus
Yhteensä	2 695	2 379	-316	-11,7	3 152	2 725	-427	-13,5	3 215	2 786	-429	-13,4

ČUOVUS 2. SÁMI GIELLABAROMEHTERA 2016 BOHTOSAT OHCEJOGAS

Vuoigatvuodaministeriija ollašuhtii ovttas Oulu universitehta Giellagas-instituhtain giđđat ja geasset čielggadusa sámegielat bálvalusain, Sámi giellabaromehtera. Ulbmilin lei dutkat sámi giellalága ollašuvvama sámiid ruovttuguovllus Suomas. Deaddu lei sosiála- ja dearvasvuodabálvalusain ja dutkamuša váras jearahalle gávccilogi iešguđetge ahkásaš olbmo, geaid eatnigiellan lea Álbmotregistara veahkadatdieđuin merkejuvvon sámegiella. Vástideddjiin 27 ledje almmuhan ruovttugiellan Ohcejoga. Dutkamuša dahkki, dutki Annika Pasanen (FT) lea doaimmahan 22.2.2017 Ohcejoga gieldda guoskevaš materiála gieldda geavahussii ja vuodđomateriálan ovtta veardásašvuodáplána čállimii. Materiála lea anonyma. Vuolit tabellii leat sirrejuvvon Ohcejoga vástideaddjit. Čilgehuseasis leat ákkastallamat, mat ledje čállon rabas vástádussan jus vástideaddji lei vásihan ahte bálvalus lea ollašuhhton sámegilli dušše muhtun osiid oasil dahje ii ollenge.

Tabealla 1. Giellabaromehtera 2016 bohtosat Ohcejogas

Bálvalus	Bures	Oassái	ii ollenge	Mus dahje mu bearrašis ii leat vásáhus dan bálvalusas	Čilgehus
Eará dearvasvuodabálvalusat, mat	0	3	12	12	Fysioterapiija (8/12 vástideaddji), oastobálvalusat
Beaivedikšu	13	5	0	8	
Boarrásiiddikšu	0	9	9	9	
Ruoktobálvalusat	11	9	3	4	
Lápmásiidbálvalusat	0	1	7	19	
Mánáidáittardeaddji- ja suodjalus	0	1	5	21	
Eará sosiálabálvalusat, mat	0	2	1	24	Vuoigatv. veahkki, kriisaveahkki

Vástideddjiin jerrojuvvui maid, mo gieldda eará bálvalusat ollašuvvet sámegilli. Čilgehuseas leat sirrejuvvon dievasmahtti rabas vástádusat, jus vástideaddji lei vástidan čuoggái "oasil".

Tabealla 2. Ohcejoga gieldda eará bálvalusaid dilli giellabaromehtera 2016 mielde.

Bálvalus	Bures	Oasil	li ollenge	In máhte dadjat, ii leat vásáhus	Čilgehus
Ollašuvvetgo du mielas eará gieldda bálvalusat dan sámegilii man hálat?	2	19	1	5	Oktagas bargit tehnikkalaš doaibma, skuvladoaibma, čuvgehusdoaibma, guovddáščállingoddi

Giellabaromehter 2016 čielggadii maddái, makkár eiseváldioktavuodain sámegielat bálvalusaid lasiheapmi livččii vástideddjiid mielas dehálaš. Ohcejoga vástideddjiid oainnut čájehuvvojit tabeallas.

Govva 1. Gos sámegielat bálvalusaid lasiheapmi livččii dehálaš Ohcejoga gielddas.

Giellabaromehteris 2016 jerrojuvvui maid sámegielat elektrovnnalaš bálvalusain. Vástideddjiin 19 oaivvildii, ahte ii geavahivčče sámegielat elektrovnnalaš bálvalusaid, vaikke dat livčče eanet fidnemis. Gávcci vástideaddji oaivvildedje, ahte geavahivčče eanet sámegielat elektrovnnalaš bálvalusaid.

Tabealla 3. Doaibmabidjoevttohusat sámegielat bálvalusaid dorvvasteapmái Ohcejoga gielddas.

Makkár doaimmaid gielda galggašii álggahit, vai sámegielaat bálvalusaid sáhtášii ollašuhhtit boahhteáiggis buorebut?	
	Sámegielaat sosiála- ja dearvvašvuođabálvalusaid
	Lasi sámegielaat oahpaheddjiid
	Boarrásiid divššu ja sámegielaat bálvalusaid galggašii ovddidit
	Nuoraiddoaimma galggašii ovddidit sámegillii, ohcat ovdamearkka dihte dasa sierra ruhtadeami
	Lasi sámegielaat skuvlejupmi gieldda virgeolbmuide ja bargiide
	Lasi sámegielaat fitnuid
	Ohcejoga gielda galggašii doarjut sámegielaat nuoraid máhccama ruovttuguvlui studerema maŋjel.
	Oassi bargiin ii váldde sámegiela geavaheami duodas. Rievdadus guottuide.
	Sámiid studeren ja barggu oazžuma vejolašvuođaid galggašii álkiduvvot sosiála- ja dearvvasvuođasuorggis.
	Sámegielaat kultuvrra, earenoamážit mánáidkultuvrra, berrešii doarjut eanet
	Virggiid deavdimis galgá deattuhit eanet sámegiela máhtu ja kulturdovdamuša
	Stáhta galggašii ruhtadit buoret gielddadásu sámegielaat bálvalusaid ordnema
	Eanet positiivvalaš guottut sámegiela geavaheamis
	Boarrásiiddikšu galggašii sáhttit bálkáhít sámegielaat resursaolbmuid bargat vuorrasiguin ja leat singuin olgun. Boarrásiid ja mánáid dikšun sáhtášii dáhpáhuvvan seamma birrasis giela nanosmahttima dihte.
	Earenoamášmánáid doarjjadoaimmat ja veahkkeneavvut galggašedje gávdnot sámegillii
	Astoáiggedoaimmat mánáide ja nuoraide sámegillii
	Sámegielaat girjjálašvuohta ja skuvlagirjjit mánáide ja nuoraide
	Sámegielaat áššeolmmoš dikšut mánggaid stáhta bálvalusaid, vai giellaláhka ollašuvašii

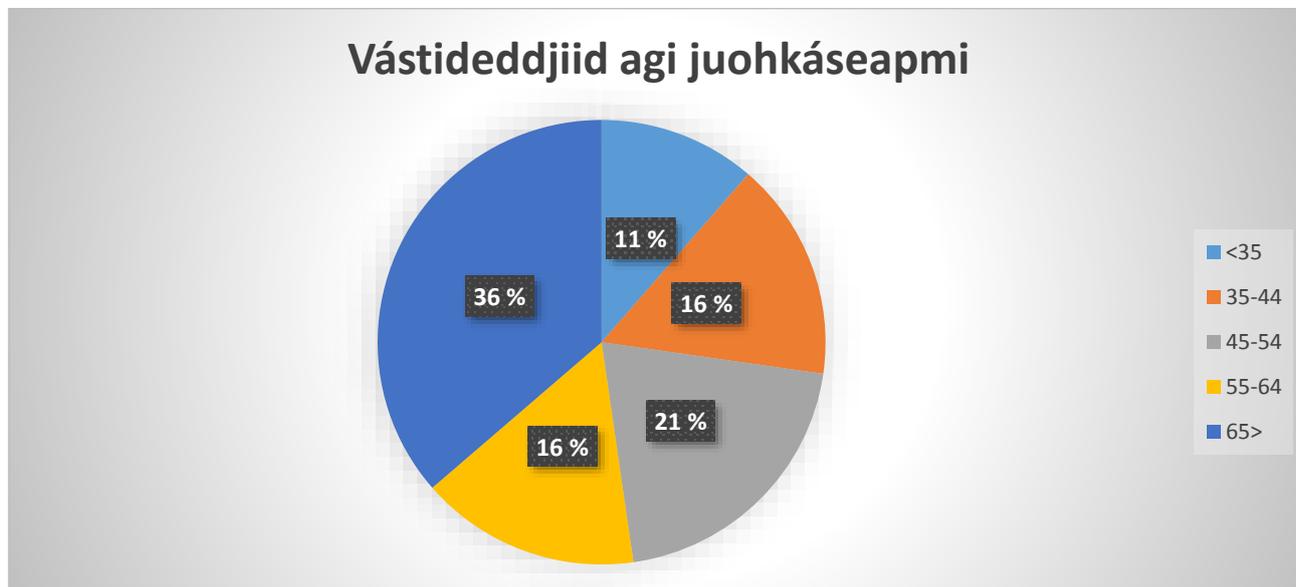
ČUOVUS 3. OHCEJOGA GIELDDA ÁSSIIN JEARAHALLAMA BOHTOSAT

Dieđut jearahallamis

Jearahallan Ohcejoga gieldda ássiide ollašuhttui 24.3. - 24.4.2017. Dat lei neahttajearahallan, muhto dasa lei maid vejolaš vástidit bábirveršuvdnan. Jearahallama birra dieđihuvvui Inarilainen-aviissas, gielddaválggaid ovdajienastanbáikkiin ja sosiálalaš medias. Bábirveršuvdna lei ovdajienastanbáikkiin ja girjerádjosis. Buot buohkanassii jearahallamii vástidedje 88, dat šaddá 7 % álbmogis.

Elektrovnnalaš jearahallanskovis lei feaila man dihte guovtti gažaldahkii lei bággu vástidit, vaikke ii lean diehtu bálvalusain. Bákkolašvuohta váldui eret dalán maŋgel go feailla fuomášedje ja bohtosiid dulkomis feaila lea váldon vuhtii. Jearahallamis ohce dieđuid mat čájehit makkár sullii goit dieđuid Ohcejoga gielddas bálvalusaid fállin. Ovttaskas boastto vástádusat eai lean ollisvuođa dáfus mearkkašahtti, daningo dás ii deattuhuvvon kvantitatiivalaš muhto baicca kvalitatiivalaš dulkojupmi. Rabas vástádusat addet viidát dieđuid iešguđetge bálvalusain ja das mo ovtaveardásašvuohta ollašuvvá Ohcejoga gielddas.

Dán govvas čájehuvvo vástideddjiid ahki.

Govva1. Mo Ohcejoga gieldda ássiid jearahallamii oassálastiid ahki juohkásii

Viššalepmosit jearahallamii vástidedje badjel 65-jahkásaččat. Logi vuollel 35-jahkásačča vástidedje jearahallamii, danin dahkkui vel dievasmahti jearahallan nuoraiddoaimma lágidan nuoraideahkedis.

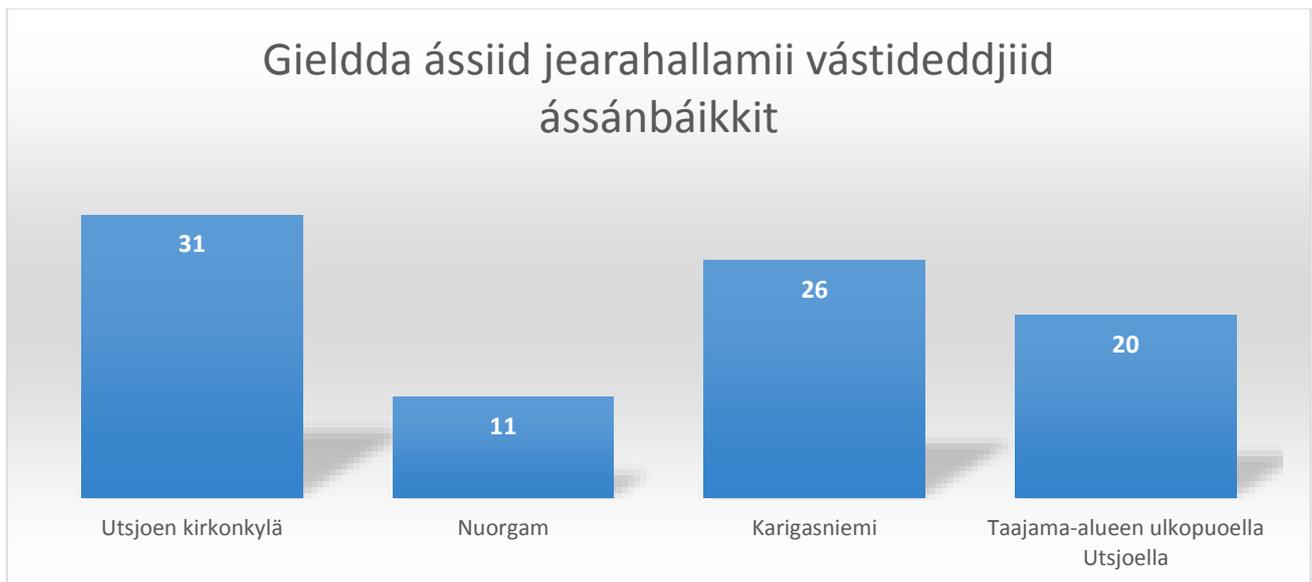
Govva 2. Vástideddjiin eanasoassi ledje nissonat.

Ohcejoga gieldda ássiid ovtaveardásašvuođa- ja dásseárvojearahallama vástideddjiin 27:s almmuhedje, ahte sin persovnnalaš áššiiddikšun giellan lea sámegiella. 25 vástideddjiin geavahit millosepmosit sámegiela, go dikšot áššiid telefonna bokte muhto elektrovnnalaš áššiiddikšumis dušše 13:s. Dasa sáhttet leat mánggat sivat: elektrovnnalaš bálvalusat eai gávdno sámegillii dahje sámegiela eai máhte dahje ii sáhte geavahit elektrovnnalaš birrasiin. Jearahallamis jerrojuvvui earret eará dat, ahte oažžugo vástideaddji bálvalusaid dainna gielain maid dáhttu. Sii guhtet välljejedje sámegiela áššiid dikšungiellan šaddet guorahallanjoavkun, daningo sin bokte sáhtta oažžut dieđuid sámegielat bálvalusaid dilis Ohcejoga gielddas. Jearahallama dulkomis leat maid guorahallojuvvon eará joavkkut geat leat vára vuolde vealahuvvot.

Tabella 1. 27 vástideaddji almmuhedje iežas persovnnalaš áššiidikšungiellan sámegeiela, 61:s suomageiela.

	suoma	sáme	dáru	eará	Oktiibuot
Persovnnalaš áššiid dikšun	61	27	0	0	88
Elektrovnnalaš áššiid dikšun	75	13	0	0	88
Áššiid dikšun telefovnnas	63	25	0	0	88
Oktiibuot	199	65	0	0	264

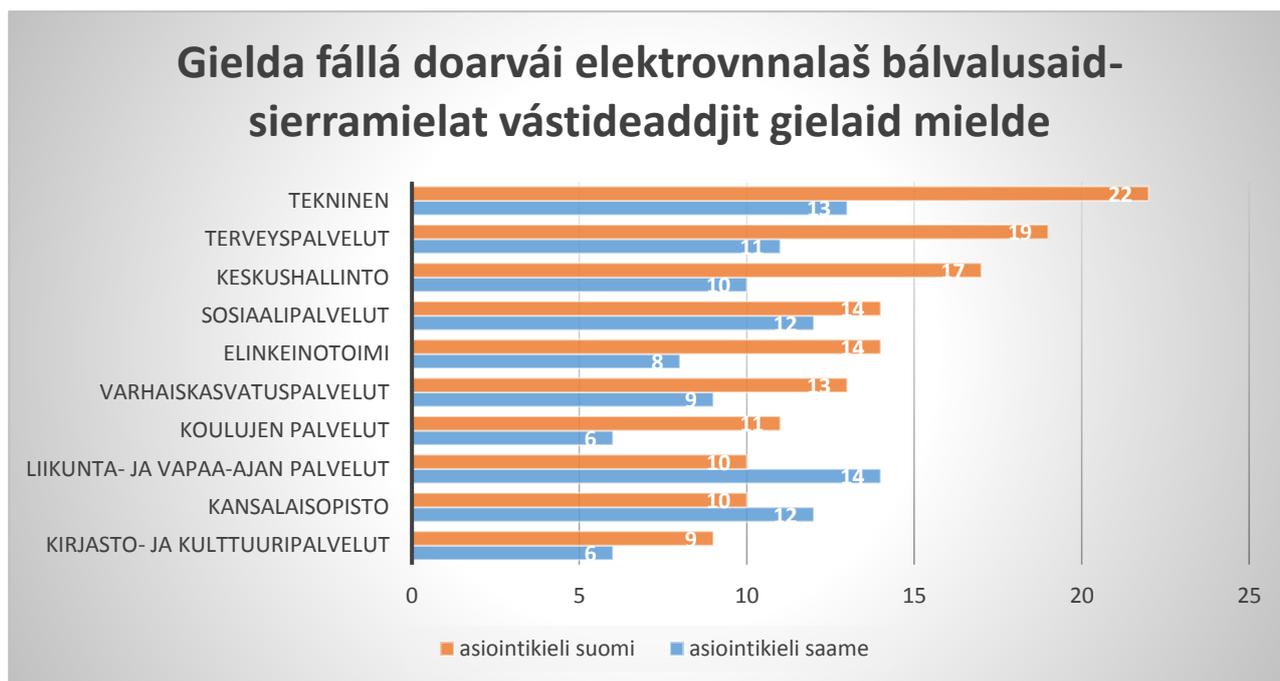
Vástideaddjit almmuhedje ássanbáikki ná:

Govva 4. Jearahallamii vástideddjiid ássanbáikkid

73 vástideaddji vásihedje ahte sii gullet earenoamašjoavkui giela dahje etnalalaš duogáža, oskku, jáhku dahje árvomáilmmi, lámisvuoda, seksuála dahje sohkaabealleidentitehta, agi dahje eará ákka vuodul. Eará ákkat ledje earret eará dihto sohkaabeallái gullan dahje eará báikkis bohtán olbmo stáhtus.

Elektrovnalaš bálvalusaid reahkkán Ohcejoga gielddas

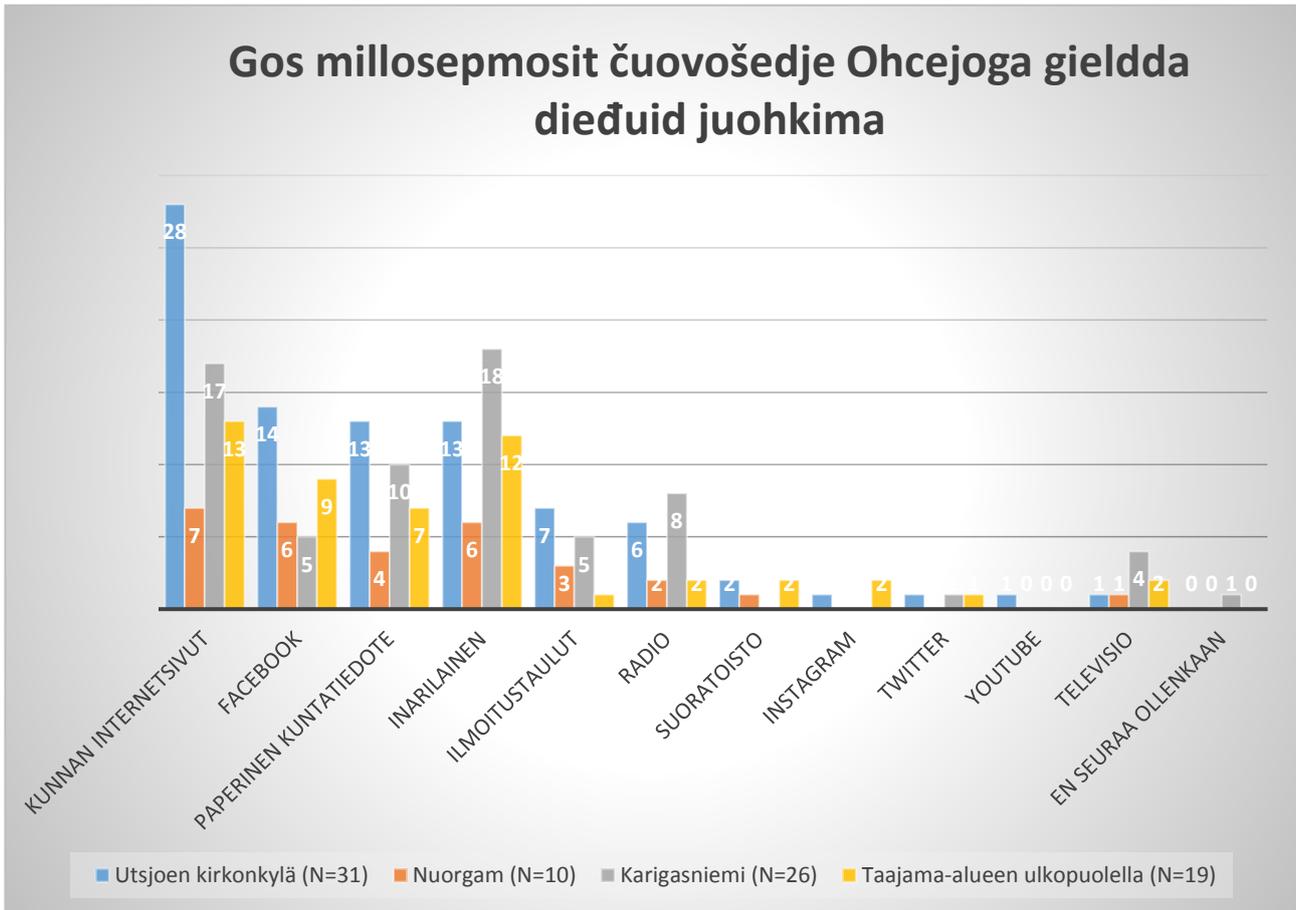

Govva 3. Elektrovnalaš bálvalusaid dilli Ohcejoga gieldda giellajoavkkuid mielde.

Sámegielat vástideaddjit vásihedje, ahte ožžo unnimusat elektrovnalaš bálvalusaid lihkan- ja astoáiggebálvalusain, álbmotoahpahaga, tehnikkalaš doaimma ja sosiála- ja dearvasvuodabálvalusaid oasil. Suomagiellagat ges oaivvilledje, ahte unnimusat elektrovnalaš bálvalusaid fállajuovvot tehnikkalaš doaimma, sosiála- ja dearvasvuodabálvalusaid ja guovddáš hálddahas.

Ohcejoga gieldda diehtujuohkin

Rabas vástádusain Ohcejoga gieldda interneahhtasiiddut cuiggoduvvojit ollu. Earenoamážit olbmot vásihit, ahte diehtujuohkin interneahhtasiidduid bokte ii leat áiggi dásis. Eanetlohku suoma- ja sámegielat vástideddjiin čuovošedje goittotge millosepmosit diehtujuohkima namalassii neahhtasiidduid bokte. Dan maŋjel bivnuheamos kanálat, Inarilainen-aviisa ja Facebook gehččojuvvui maid vealaheaddjin: aviissas gártá máksit, iige dat boađe buohkaide, eaige buohkat hálit geavahit Facebooka dušše čuovvundihte dieđáhusaid.

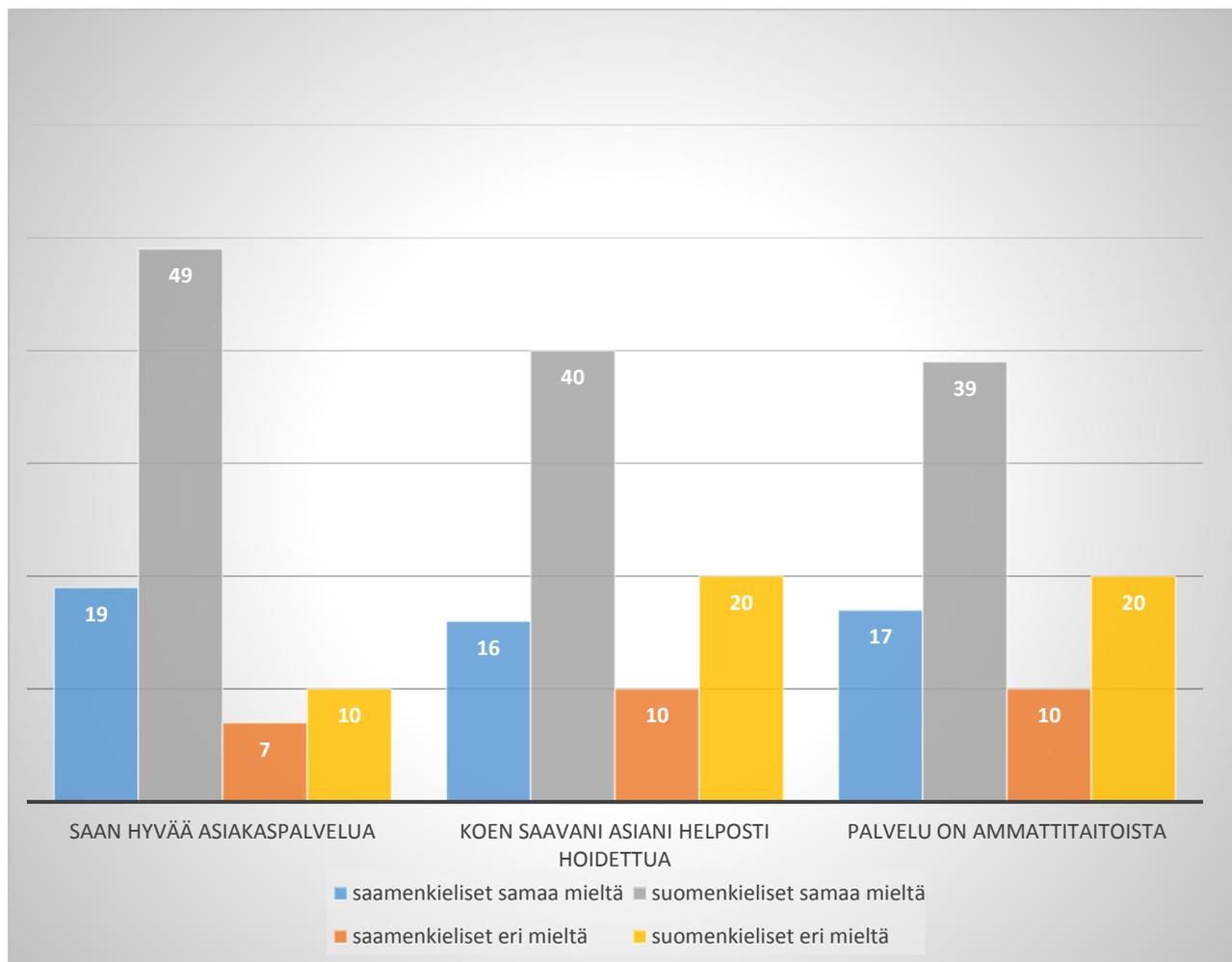

Govva 4. Diehtujuohkinkánalaid bivnuhisvuotta giliid mielde juhkojuvvon

Diehtujuohkinkánalaid bivnuhisvuodas lei giliid gaskkal erohus. Gáregasnjárggas diehtujuohkima čuvošedje millosepmsit Inarilainen-aviissas, gieldda neahttasiidduin ja radios. Njuorggámis ges čuvošedje millosepmsit gieldda interneahttasiidduid, Facebooka ja Inarilainen-aviissa. Giliid olggobealde millosepmsit čuvošedje gieldda interneahttasiidduid, Inarilainen-aviissa ja Facebooka. Ohcejoga girkosiidnas bivnuheapmosat leat gieldda interneahttasiidduid, Facebook, Inarilainen ja bábirveršuvdna gieldda dieđáhusas.

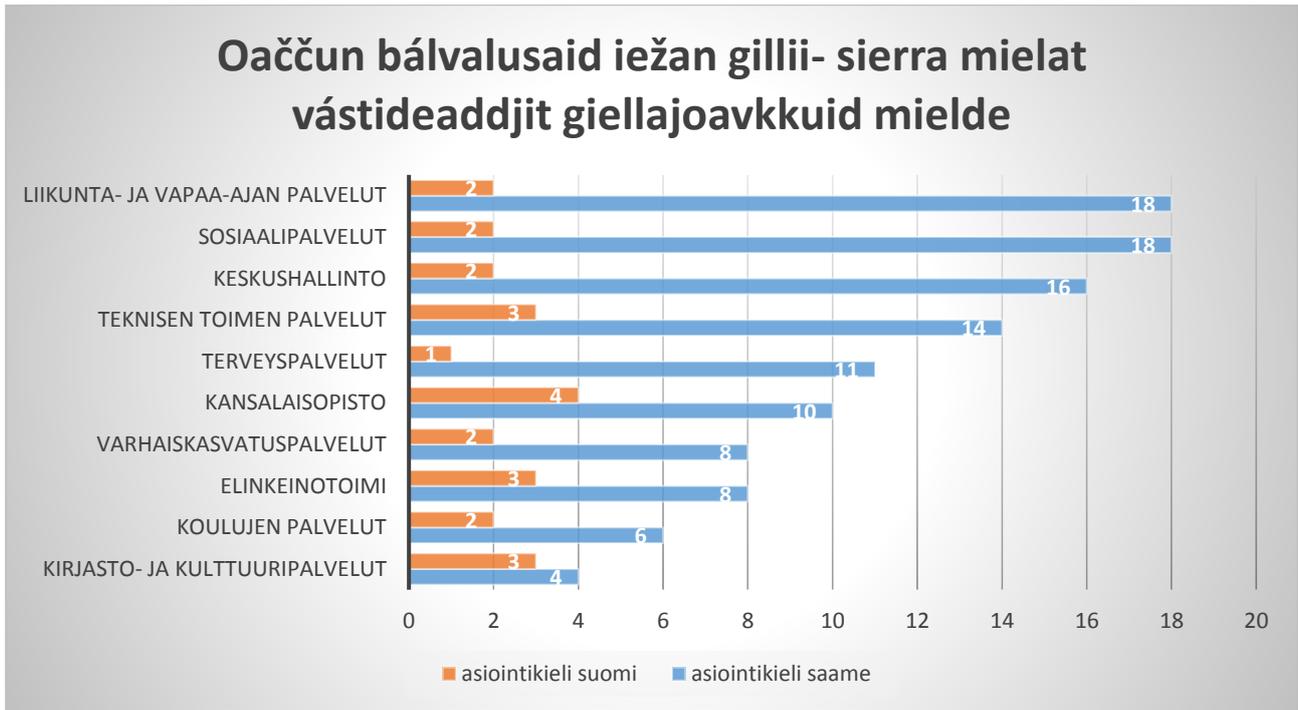
Sámegielat ja suomagielat bálvalusaid dilli Ohcejoga gielddas

Jearahallama bohtosiid mielde áššehasbálvalussii leat duđavaččat, muhto vásihit maid, ahte áššiid eai dikšojuvvo iige bálvareapmi álo leat ámmátlaš.

Govva 5. Áššehasbálvalusa dilli giellajoavkkuid mielde.

Govvosis 2 leat govviduvvon sturrodatornegis dat Ohcejoga gieldda bálvalusat, main vástideaddjit eai leat ožžon iežaset mielas sámegielat bálvalusaid. Ruoksadin lea merkejuvvon suomagielat vástideddjiid oassi seamma bálvalusain. Sámegiellagat vásihit, ahte lihkan- ja astoáiggebálvalusat, sosiála- ja dearvvasvuođabálvalusat, guovddášhálldahusa bálvalusat ja tehnikkalaš doaimma bálvalusat leat eandalii dat, maid ii oaččo iežas gillii. Suomagiellagat ges vásihit, ahte álbmotoahpahaga, tehnikkalaš doaimma, ealáhusdoaimma ja girjerájus- ja kulturdoaimma bálvalusaid eai oaččo iežas gillii.

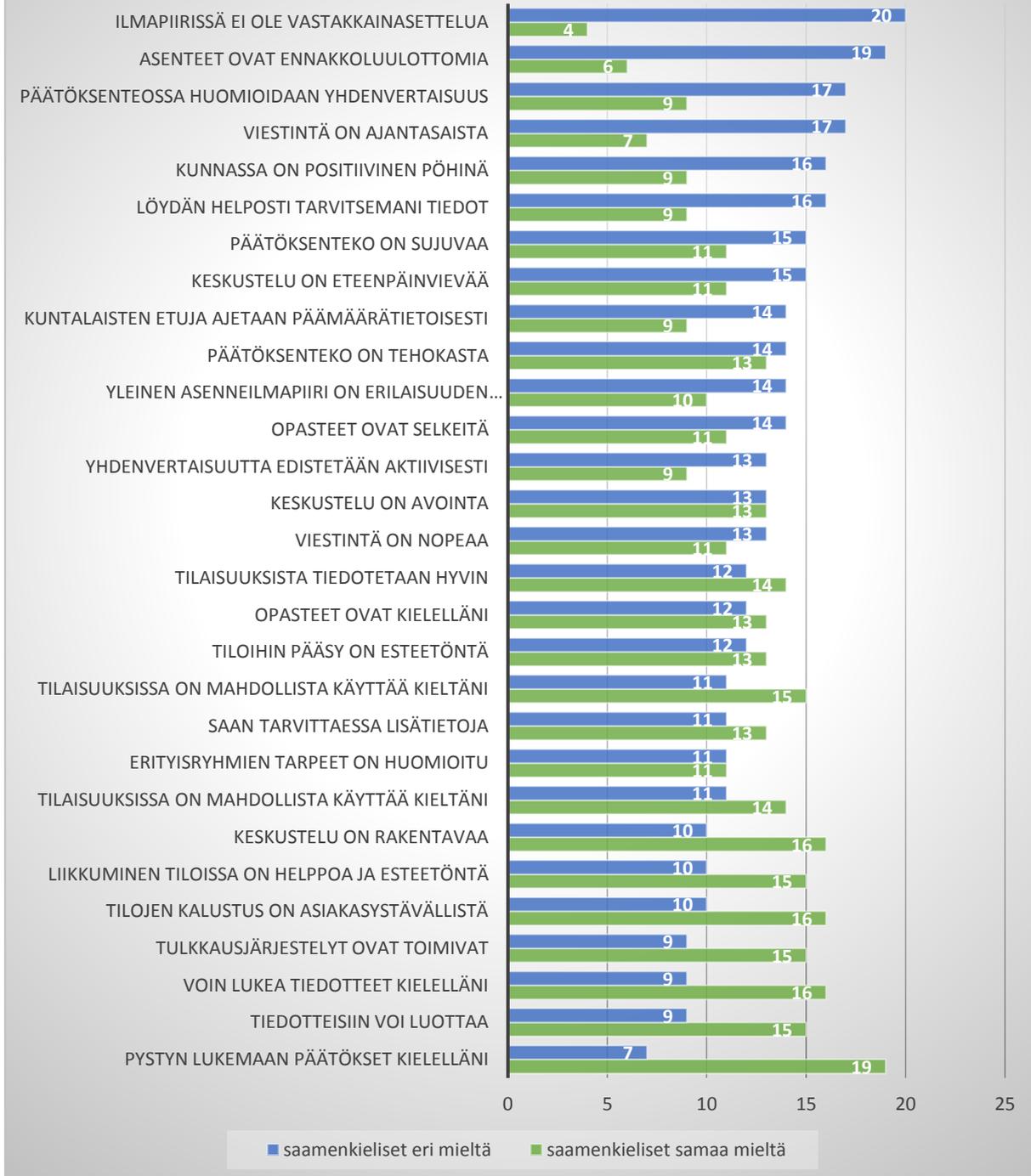

Govva 6. Sámegielat bálvalusaid dilli Ohcejoga gielddas gielddaássiid jearahallama bohtosiid mielde.

Miellaguottuin stuorra oassi sámegielagiin (govva 7.) oaivvildedje, ahte lea vuhttomis vuostálaga bidjan, leat ovdagáttut, mearrádusaid dahkamis ii váldo ovtaveardásašvuhta vuhtii, diehtujuohkin ii leat áiggi dásis, mearrádusaid dahkan ii leat njuovžil iige beaktii iige dieđuid gávna álkidit. Čieža vástideaddji oaivvildedje ahte ii sáhte lohkat iežas gillii mearrádusaid ja 12 vásihit, ahte oahpistangalbbat eai leat doarvái sámegillii.

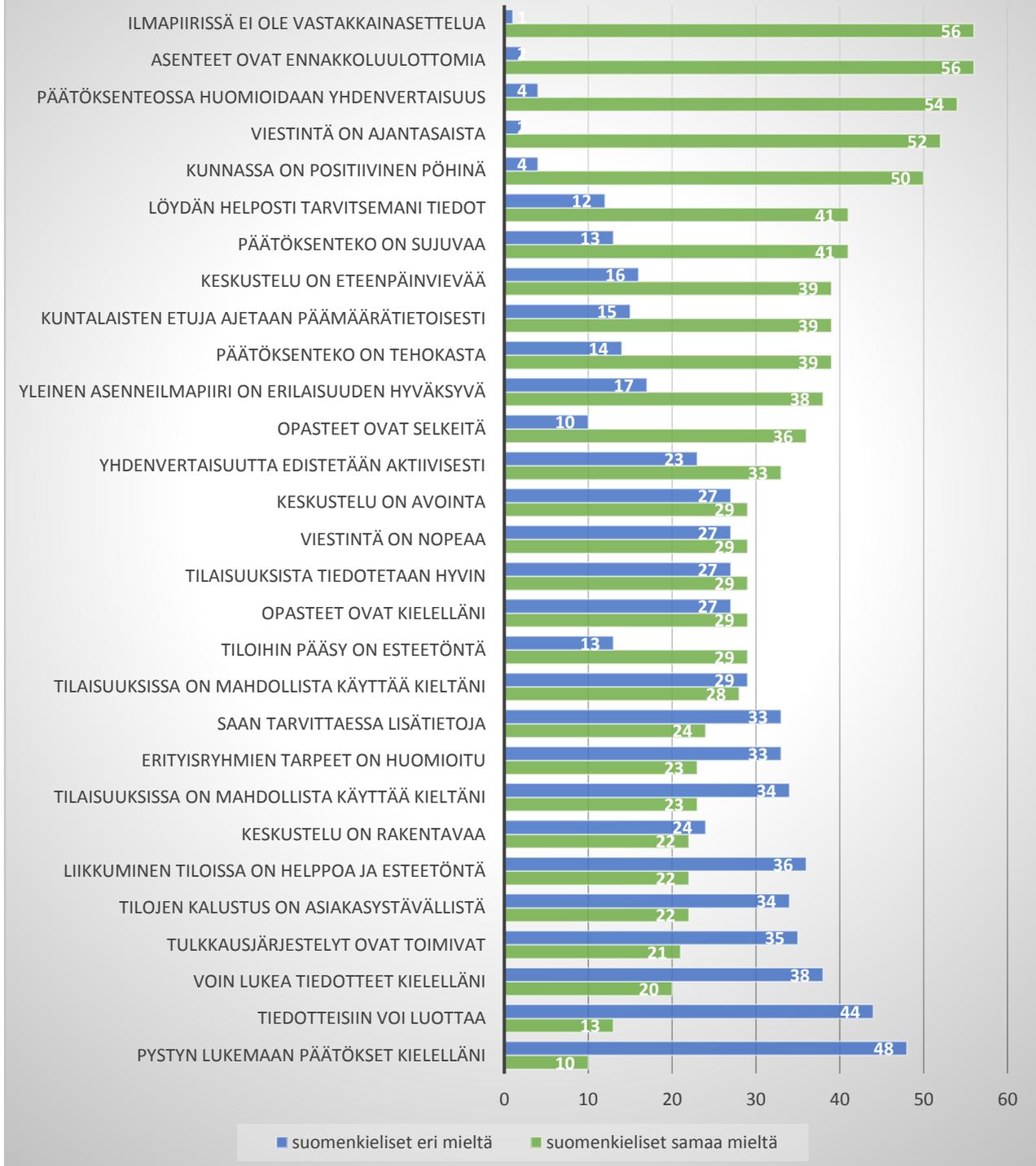
Suomagielagiin stuorámuš oassi (govva 8.) vásihit, ahte eai sáhte lohkat mearrádusain ja dieđáhusaid iežaset gillii. 44 vástideaddji vásihit, ahte dieđáhusaide ii sáhte luohhtit. 35 vástideaddji vásihit, ahte dulkonvuogádat ii doaimma. Suomagielat vástideddjiid mielas atmosfearas ii vuhtto vuostálaga bidjan, leat buorit guottut, mearrádusaid dahkamis váldo ovtaveardásašvuhta vuhtii, diehtujuohkin lea áiggi dásis ja gielddas lea posiitiivlaš vuoiŋa.

Sámegeiellagiid vásáhusat Ohcejoga gieldda mearrádusaid dahkamis, guottuin, easttakeahtesvuodas ja gulahallamis.

Govva 7. Sámegeiellagiid vásáhusat Ohcejoga gieldda mearrádusaid dahkamis, guottuin, easttakeahtes johtimis ja gulahallamis.

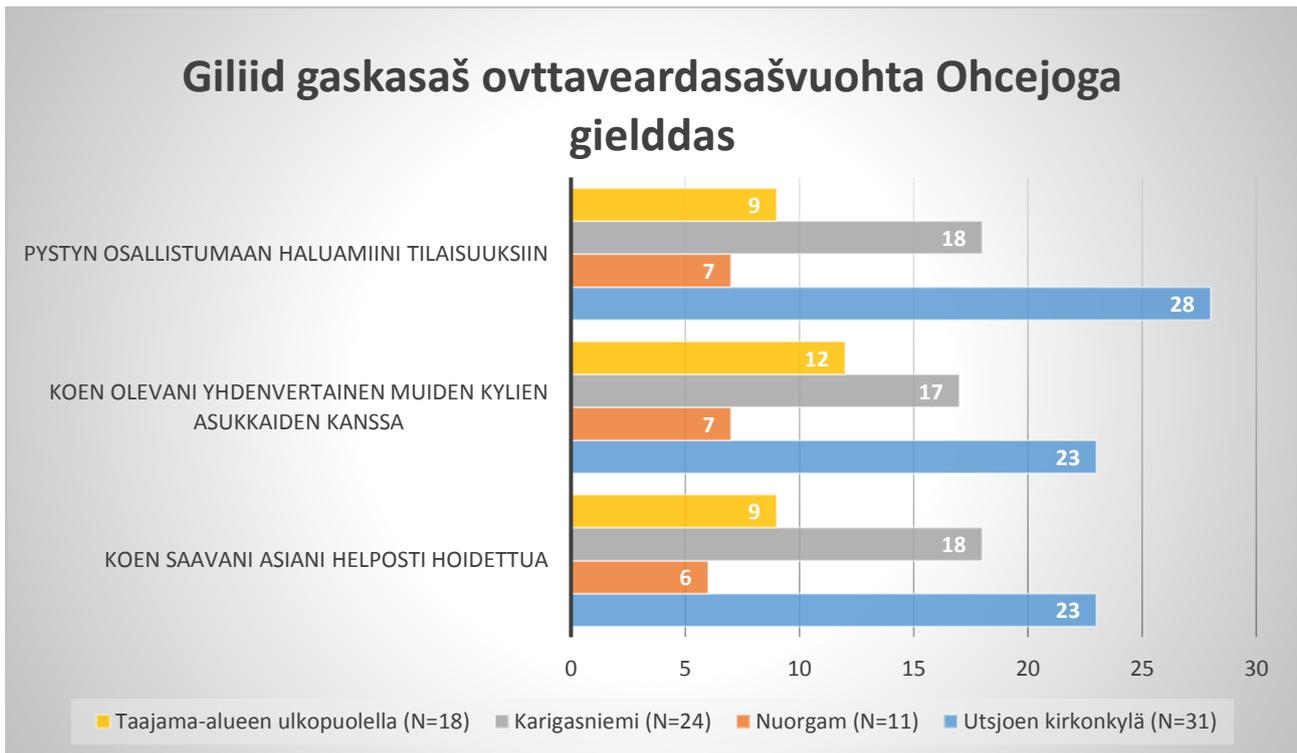
Suomagielagiid vásáhusat Ohcejoga gieldda mearrádusaid dahkamis, guottuin, easttakeahtesvuodas ja gulahallamis.

Govva 8 Suomagielagiid vásáhusat Ohcejoga gieldda mearrádusaid dahkamis, guottuin, easttakeahtesvuodas ja gulahallamis.

Giliid gaskasaš ovtaveardásašvuohta Ohcejoga gieldddas

Govvosis lea čájehuvvon iešguđetge giliin ássi vástideddjiid vásáhusat ovtaveardásašvuođas earáid ektui. Stoaľpuin čájehuvvojit dat vástádušat, mat ledje ovttaoavilis čuoččuhusaiguin dahje oasil ovttaoavilis. Earenoamážit giliid olggobealde ássit vásihedje ahte eai leat ovtaveardásaš sajádagas eará gielddalaččaid ektui.

Govva 9. Giliid gaskasaš ovtaveardásašvuohta Ohcejoga gieldddas

Rabas vástádušain Ohcejoga girkosiidna ássit namuhit ahte bálvalusat leat buorit, earret sámegeielat bálvalusat váilot máŋgga suorggis ollásut. Njuorggámis ássit sávvet viidát elektrovnnalaš bálvalusaid. Giliid ássiid cuiggodit diehtujuohkima ja dieđiheami veháš earáladje: gieldda interneahhtasiidduide leat duhtameahhtumat, Gáregasnjárgga ássit vásihit dearvvasvuođaguovddáža gohccintelefovna automáhtalaš vástideaddji váddásiin, giliid olggobealde ássit hálidivčče álbmotoahpahaga kursadieđáhusaid maidái eará sadjái go Inarilainen-aviisii. Rabas vástádušain boahťá čielgasit ovdan, ahte Inarilainen-aviisa ii boađe buohkaide, eaige buohkat gula Facebookai. Maidái Ohcejoga gieldda siskkáldas gulahallamiin eai leat duđavaččat. Jearahallama vástideaddjit vásihedje ahte sierra ovttagaid dahje bargiid gaskasaš gulahallan lea váilevaš ja dat njoahcudahťtá áššiid dikšuma.

lešguđetge vehádatjoavkkuid ovtaveardásašvuhta

Lámisolbmot

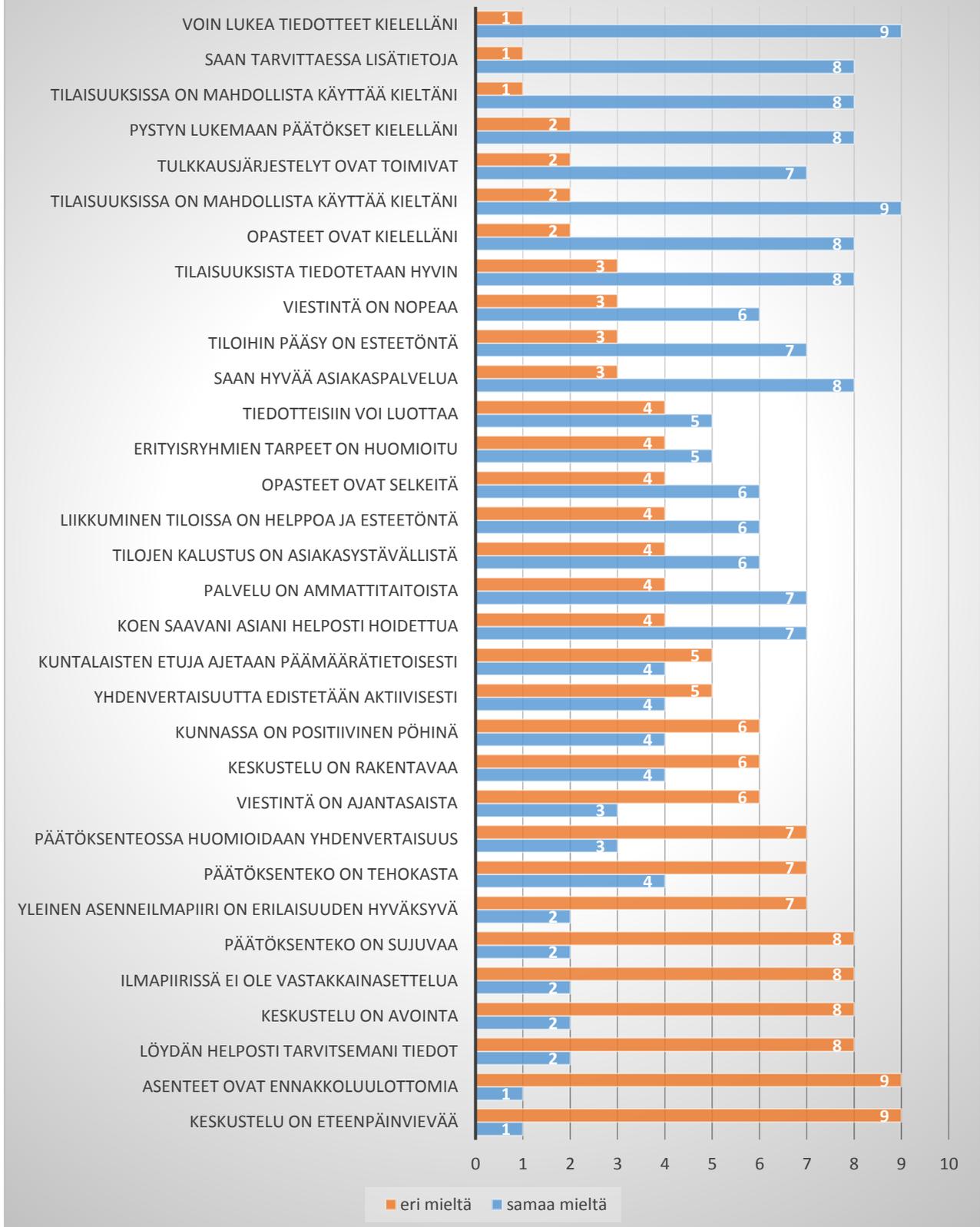
Lápmásat vásihedje, ahte gullet earáge joavkkuide mat sáhttet vealahuvvot, nu mo etnalaš dahje kultuvrralaš duogáža dahje agi dihte. Dat olbmot, guhtet lámisvuoda dihte gullet earenoamášjovkui, vásihit ahte ožžot oasil buori bálvalusa Ohcejoga gielddas. Áššit maiddái oalle bures ordnašuvve ja bálvaleapmi lei sin mielas ámmátdáidduin dahkkon. Duđavaččat ledje dearvasvuodabálvalusaid, skuvlla bálvalusaid, lihkan- ja astoáiggebálvalusaide, girjerájus- ja kulturbálvalusaid ja maid álbmotoahpahaga fáldahkii. Duhtameahtunvuhta lei dušše sosiálabálvalusaide. Elektrovnnalaš bálvalusaiguin ledje oalle duđavaččat. Earenoamáš duđavaččat ledje elektrovnnalaš dearvasvuodabálvalusaide, skuvlla bálvalusaide, lihkan- ja astoáigge bálvalusaide, girjerájus- ja kulturbálvalusaide ja álbmotoahpahaga oasil. Joavkkus lei maid vásáhus, ahta lanjaide ja visttiide sáhttá bohtit alma eastagiid haga, viessogálvvut leat ordnejuvvon heivvolaččat áššehasaide, lanjain lea álki johtit, oahpistangalbbat leat čielgasat ja rivttes gillii, dilálašvuodain lea vejolaš geavahit sihke suoma- ja sámegiela ja earenoamášjoavkkuid dárbbut leat váldon lanjain vuhtii. Diehtujuhkima oasil ledje eanas duđavaččat. Gažaldagain atmosfeara guottuid oasil bohtá ovdan, ahte lea gal dohkkeheaddji vuoigŋa, muhto leat maid ovdagáttut. Atmosfearas vuhtto maid vuostálaga bidjan. Mearrádusaid dahkamis ii váldo ovtaveardásašvuhta vuhtii ja iige mearrádusaid dahkan oro njuovžil. Diehtujuhkima čuovošedje millosepmsit gielddadieđáhusa bábirveršuvnnas, gieldda neahttasiidduin, radio, televišuvnna ja almmuhantávvaliid bokte.

Leat agi dihte vealahánváras

Jearahallama bohtosiin veardádalle maid vástideddjiid, guhtet leat vásihan iežaset leat váras vealahuvvot agi dihte. Dát vástideaddjit gávdnojedje buot ahkejoavkkuin, earret 35-44-jahkásaččain. Sii geat leat agi dihte vealahánváras, vásihedje ahte leat vealahánváras maid eará ákkaiguin: etnalaš dahje sohabealle-identitehta dihte. Nuorat sáhttet vásihit agi vealahánággan seammalahkái go vuorrasut olbmotge. Dán joavkkus dovdet hástalusson guottuid ja atmosfeara, mearrádusaid dahkama ja diehtujuhkima. Sii čuovošedje dieđiheami millosepmsit Inarilainen-aviissas, gielddadieđáhusas bábirveršuvnnas ja

gieldda neahttasiidduid bokte. Govas 10 čájehuvvojit vásáhusat Ohcejoga gieldda bálvalusain.

Agi dihte vealahanváras leahkki vástideddjiid vásáhusat Ohcejoga gieldda bálvalusain

Govva 10. Agi dihte vealahanváras leahkki vástideddjiid vásáhusat Ohcejoga gieldda bálvalusain, diehtjuohkimis ja mearrádusaid dahkamis.

Govva 11. Agi dihte vealahánváras leahkki iežasgielat bálvalusaid dilli Ohcejoga gielddas.

Rabas vástádusain vástideaddjit sávvet buorádusa easttakehtes johtimii, ovdamearkka dihte almmolaš lanjaide sáhtášedje lasihuvvot kaiteita. Diehtajuohkin nehta bokte cuiggoduvo mánggalahká. Facebook-dieđiheami ges vásihit vealaheaddjin daidda geat eai geavat bálvalusa. Vástideaddjit leat duhtameahtumat gieldda neahtasiidduide. Dát seamma oaidnu bođii ovdan nuoraideahkedis: diehtajuohkin ii olát buot olbmuid. Nuorat gávnnahejge, ahte áššiide várra sáhtášii váikkuhit ovdamearkka dihte nuoraidráđi bokte, muhto váikkuheami vuogit ledje goittotge eahpečielgasat.

Seksuála identitehta ja sohabealleidentitehta

Seksuálaidentitehta dahje sohabealleidentitehta dihte vealahánváras leahkki vástideddjiid jovkui iežaset meroštalle veháš vuollel logi olbmo mángga ahkeluohkkás ja giellajoavkkus.

Joavkku vástideaddjit vásihit, ahte leat maid eará vealahánákkat sin vuostá, nu mo ahki, giella, etnalaš dahje kultuvrralaš duogáš. Buot vástideaddjit ledje áibbas ovttaoavilis das, ahte girjerájus- ja kulturbálvalusain oažžu iežasgielat bálvalusa, eará bálvalusain sullii bealli vásiha ahte oažžu bálvalusaid iežas gillii ja bealli ii. Elektrovnnalaš bálvalusaid oasil buoremussan vástideaddjit vásihedje girjerájus- ja kulturbálvalusaid.

Joavkkus oaivvildit diehtujuhkima birra, ahte diehtu ii leat álkidit gávdnomis. Gieldda neahttasiiddut eai leat sin mielas áiggi dásis eaige telefonnaide vástit dahje riinge ruovttoluotta. Millosepmosit diehtujuhkima čuovošedje gieldda neahttasiidduid ja Facebook bokte. Friddja láigovisttiid almmuhusaid maid sávašedje almmolažžan. Gielalaš vuoigatvuođat ollašuvvet oalle bures joavkku oasil. Atmosfeara ja guottuid birra jurddašit nu mo earáge joavkkuin: leat ovdagáttut, ságastallan ii oro doalvume ovddosguvlui, almmolaš atmosfeara ii dohkket earáláganvuođa, ovttaoavilássašvuohta ii ovddiduvvo aktiivvalaččat ja atmosfearas lea vuhttomis vuostálagabidjan. Mearrádusaidahkama eai vásit beaktilin eaige gielddalaččaid buori ovddit ulbmiliid guvlui dihtomielalaččat. Rabas vástádusain sávvet, ahte giella válddášii beali gieldda heajos láigovistedillái, vai vejolaš bargit ohcalivčče Ohcejohkii.

Osku, jáhkku dahje árvomáilbmi

Oskku, jáhku dahje árvomáilmmi dihte vealahánváras leahkki vástideddjiin eanas oassi vásihii ahte leat vealahánváras dušše dan dihte. Moattis vásihii ahte lea vealahánváras maid etnalaš dahje kultuvrralaš duogášis dihte. Vástideaddjit ledje ahkeluohkain: badjel 65-jahkásaččat, vuollel 35-jahkásaččat ja 35-44-jahkásaččat. Joavkkus ledje eanas duđavaččat áššehasbálvalusa kvalitehtii Ohcejoga gielddas. Buot bálvalusaid ožžo iežaset gillii. Joavkku mielas giella maid fállá doarvai buriid elektrovnnalaš bálvalusaid. Dušše sámegielat bálvalusaid vátnivuođa cuiggodit. Joavkku mielas maid diehtujuhkima váikkuhusa nuppiid bargui ja áššiid dikšuma njuovžilvuhtii galggašedje gielddas áddet buoret. Vástideaddjit čuovošedje diehtujuhkima millosepmosit gieldda neahttasiidduid bokte, Inarilainen-aviissa ja Facebook bokte.

Joavku dovdá árvogažaldagaid bokte, ahte gielddas ii leat positiivvalaš vuoigŋa, leat ovdagáttut ja almmolaš atmosfeara ii dohkket earáláganvuođa ja gávdnovuostálagabidjan.

Vásihit maid ahte mearrádusaid dahkan ii leat beaktil, njuovžil, ovtaveardásašvuolta ii váldo vuhtii mearrádusaid dahkamis iige gielddalaččaid buorre ovddiduvvo dihtomielaččat.

Eará kommenttat jearahallamis

Jearahallamis lei vejolaš dievasmahttit vástádusaid kommenteremiin. Rabas vástádusain válde beali ovddamearkka dihte atmosferii Ohcejoga gielddas. Vásihuvvui, ahte suomelaččaid eai hálit Ohcejohkii. Olbmot dovdet maid ahte sápmelaččaid gaskkas lea falleheaddji vuoigŋa ja oasil maid fállehit Ohcejoga gieldda suomelaš ássiid. Atmosfeara biebmá vuostálaga gártama, earret eará giellajoavkkuid gaskkas, iige dakkár doalvo gieldda ovddosguvlui. Maiddái gávnnavuvvui, ahte máŋga ášši ja váikkuheami vejolašvuodát leat iežas duohken. Dearvasvuodáfuolahus ja giddodatfuolahus maid cuiggoduvvui: olbmui lea vásáhus, ahte guoros dearvasvuodáguovddáži lea váttis oažžut áiggi ja láigovisttiid šilljobarggut leat heajos ortnegis, eandalii dálvet. Visttiid mearrái ja daid ortnegii sávvet buorádusa, vai gildii boadášedje lasi ámmátdáidosáš olbmot. Vásáhus lea, ahte sámegealla ii čalmustahttojuvvo doarvái go virggit ja doaimmat biddjojit ohcanláhkái. Ohcejoga gieldda ordnen dilálašvuodaid birra gávnnavuvvui, ahte dat lea dábálaččat menddo árrát ja máŋgii dušše Ohcejoga girkosiid, gosa eará gilliid bargiid eai sáhte searvat. Easttakeahtes johtima kommenterejedje earret eará nu, ahte dorjjohagat ja gorgnehagat váilot gieldda lanjain. Lei maid vásáhus, ahte suomagielat bearrašiid mánáiguin galggašii leat ovttalágan vejolašvuolta studeret sámegealla skuvllas go sámegealla bearrašiid mánáiguin.

Čoahkkáigeassu

Ohcejoga gielddas leat máŋgga joavkkut mat lea vealáheami vára vuolde. Miige joavkkuid ii lean dušše ovttá siva dihte vealaheami váras. Earenomáš hástaleaddji lea ollašuttit ovtaveardásašvuoda dakkár joavkuiguin, mat leat váras vealahuvvot máŋgga sivas: ovddamearkka dihte sámegealla seksuálavehádagaid, earenoamásmánáid, lámisolbmuid ja vuorrasit olbmuid ovtaveardásašvuoda ollašuvvamis eat ožžon dainna jearahallamin doarvái dieđuid.

Boahttevaš ovtaveardásašvuodajearahallamiin galgáge čalmmustahttit earenoamážit daid joavkkuid ovtaveardásašvuodávásáhusaid čielggadeapmái. Rabas vástádusain namuhuvvui sámiid falleheaddji vuoigŋa suomelaččaid guovdu. Goittotge atmosfeara ja miellaguottuid oasil sámegeiellagat vásihit eanet aht eanet atmosfeara ja mearrádusaid dahkama váttisvuohtan ovtaveardásašvuoda ollašuvvamii. Fas suomagielat vástideddjiid mielas ovtaveardásašvuohta ollašuvvamii mearrádusaiddahkamis iige atmosfearas lean sin mielas vuostálaga bidjan. Giellajoavkkuid vásáhusaid gaskkal lea hui stuorra erohus.

15 vástideaddji eai dovdan ahte gulašedje makkár vealáheami várá vuolde leahkki jovkui. Vealáheami várá vuolde leahkki joavkkuin ledje hui sullasaš oainnut das, ahte Ohcejoga gieldda miellaguottuid atmosfearas livččii buoridanmunni.

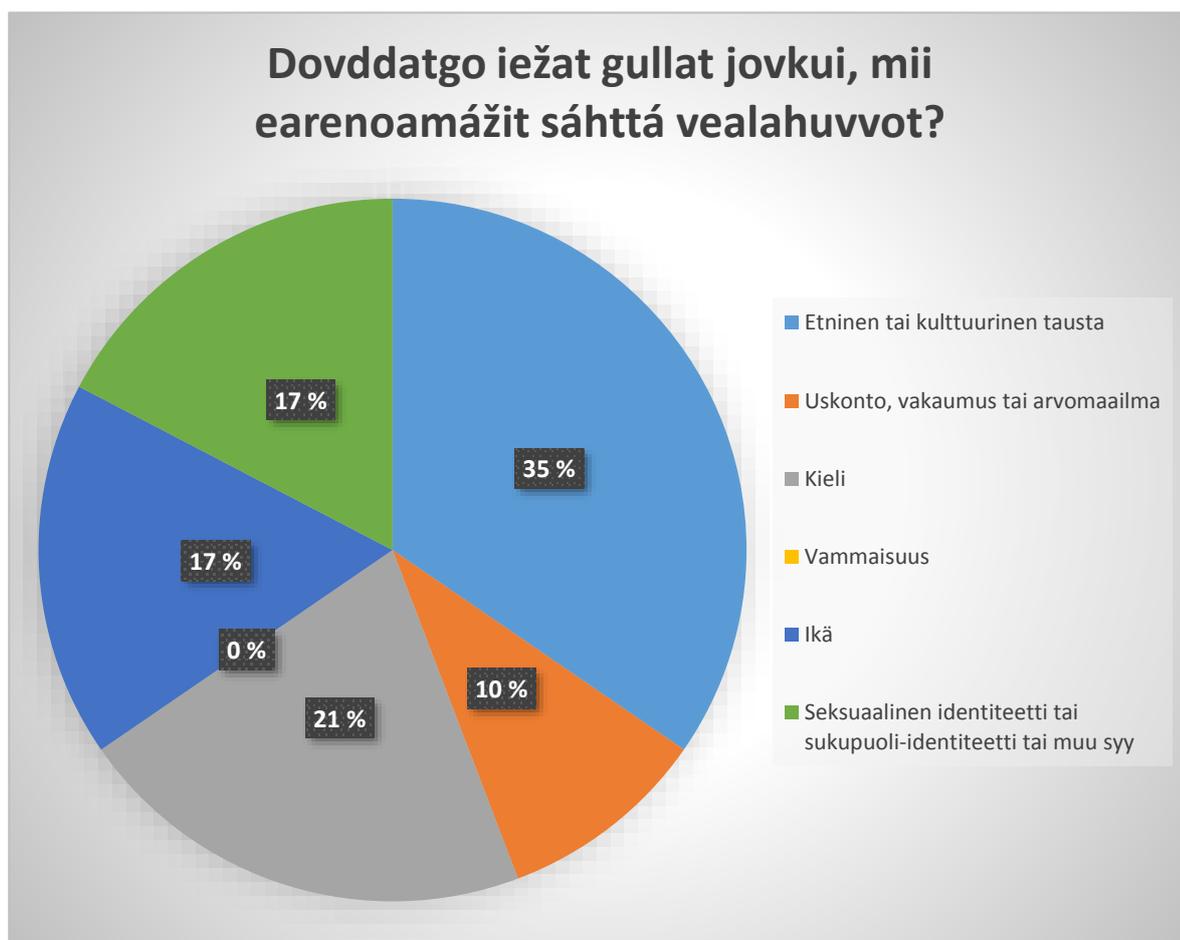
Ovtaveardásaš dieđu juohkin orru okta Ohcejoga gieldda hástalusain. Juobe 48 suomagielat vástideaddji oaivvilledje, ahte dieđáhusaide ii sáhte luohhtit. Olbmuid mielas gieldda neahttasiiddut livččii vuogas báiki juohkit dieđu, muhto siiduid sisdoalu ja áigeguovdilvuoda galggašii buoridit.

Easttakeahtes johtin Ohcejoga gieldda lanjain galggašii čielggaduvvot buorebut. Jearahallama vástádusaid vuodul iešguđetge giliin máŋggain lanjain ledje váilevašvuodat, muhto dainna jearahallamiin ii bohtán doarvái viiddis čielggadeapmi áššis.

Jearahallama bohtosat devde jearahallamii bidjon mihttomeari: bođii valljis diehtu das, makkár Ohcejoga gieldda lea bálvalusaid fállin. Goittotge jearahallan buktá ovdan maiddá, ahte lea dárbu dárkilit čielggadeapmái hálddahussurggiid mielde. Boahttevaš čielggadusaide sáhhtá váldit beali ovdamearkka dihte Ohcejoga gieldda ovtaveardásašvuodaplánas.

ČUOVUS 4. OHCEJOGA GIELDDA BARGOVEAHKAJEARAHALLAMA BOHTOSAT

Dát jearahallan dahkkui Ohcejoga gieldda bargiide 7.3.-18.4.2017. Vástideaddjit ledje 59 stuhka 143 vuostáiváldis (41%). Jearahallama birra dieđihuvvui šleađgapoastta bokte ja dat lei fidnemis dušše elektrovnnalaš hámis. Jearahallama vástideddjiin 11 ledje hoavdda sajádagas ja 48 bargin. Vástideddjiin viđas ledje albmát, 54 nissona. Fásta barggus ledje 42 vástideaddji, mearreáigásaš barggus 17.

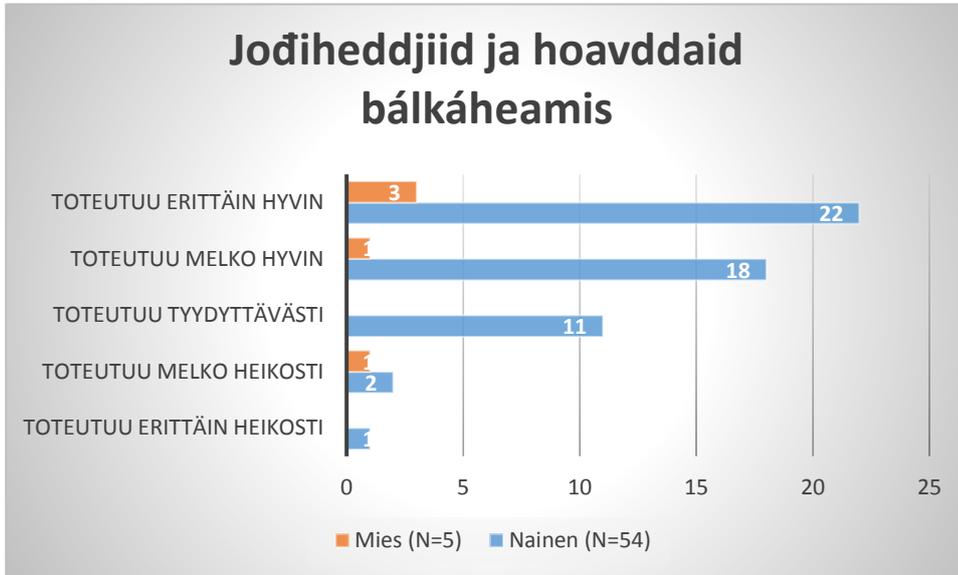
36 vástideaddji vásihedje ahte sii dovdet iežaset gullat jovkui, mii earenoamážit sáhtta vealahuvvot:

Govva 1. Ohcejoga gieldda bargiid oassi dain joavkkuin, mat eandalii sáhttet vealahuvvot.

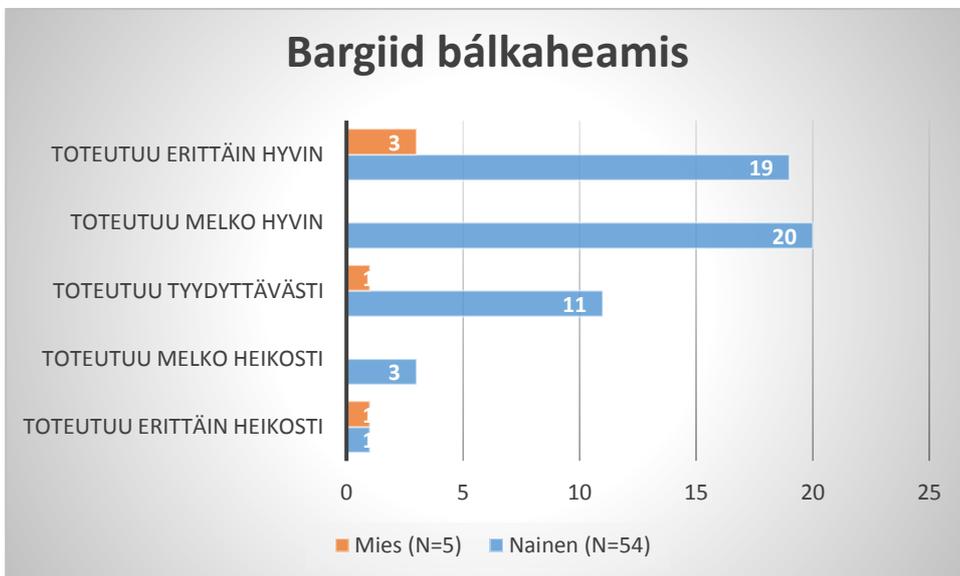
Eará sivat vealaheapmái laktásit skuvlejupmái, bargooktavuođa mearreáigásašvuhtii, dovdat iežas leat olguštuvvon dahje politihkalaš oainnut. Ledje olbmot buot ahkeluohkkain, bargiidjoavkkus ja buotlágan bargogaskavuodain, geat gulle daidda joavkkuide mat eandalii sáhtte vealahuvvot. Eanas vástideddjiin lei vásáhus, ahte lea várra vealahuvvot eambo go ovttá ákka geažil.

Nissoniid ja albmáid gaskasaš dásseárvu Ohcejoga gielddas

Bargiidjearahallamii vástidedje vihtta albmá. Okta vástideddjiin vásihii ahte dássearvu ollašuvvá hui funet bargiid bálkáheami, bálkádásseárvvu ja skuvlejupmi- ja studerenvejolašvuodaid oktavuodas. Govat 2-6 muitalit albmáid ja nissoniid vásáhusain ovtaveardásašvuoda ollašuvvamis bargobáikkiin.

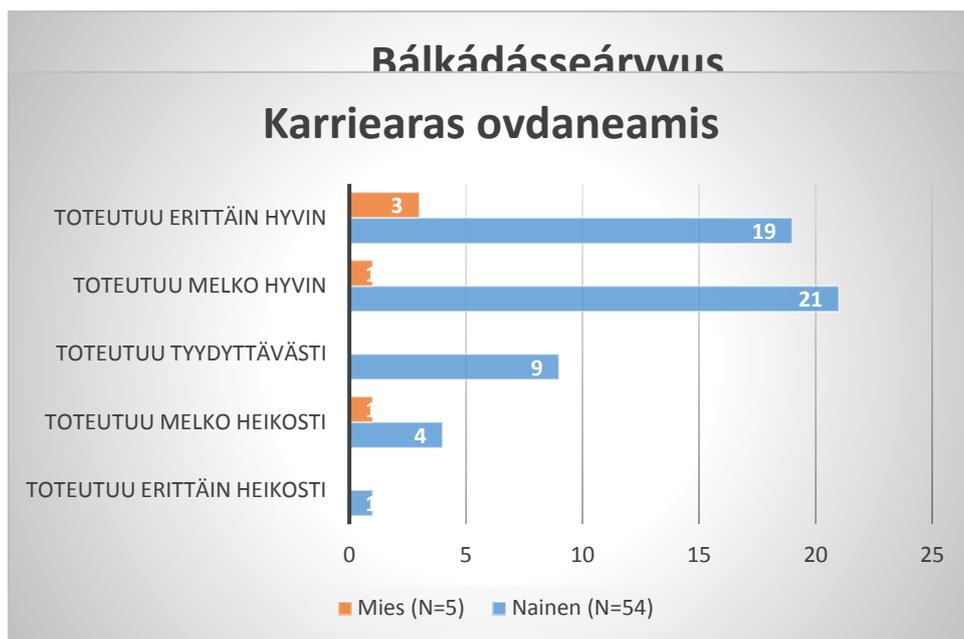

Govva 2. Dásseárvvu ollašuvvan jođiheddjiid ja hoavddaid bálkáheamis

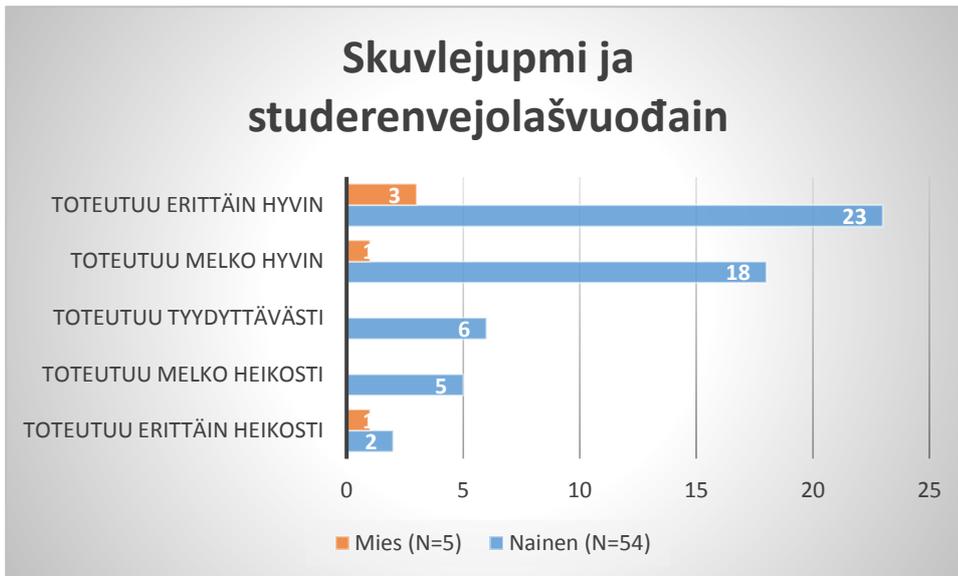
Govva 3. Dásseárvvu ollašuvvan bargiid bálkáheamis

Govva 4. Báلكádásseárvu

Govva 5. Dásseárvu karriearas ovdáneamis

Rabas vástádusain mitaluvvo, ahte bargit eai dieđe nuppiideaset báلكkáid ja danin eai máhte váldit beali báلكádásseárvogažaldahkii. Okta vástideddjiin ákkastallá báلكkáid eahpedásseárvvu dainna ahte bargi seamma tihttelii bargá unnit hástaleaddji bargguid ja oažžu seamma báلكká. Báلكáheami vuđui váikkuhit árvalusain olbmo duogáš, iige giellajovkui gullan leat go siidoášši. Bargiin lea maid vásáhus ahte almmáiolbmuid dadjamušas lea stuorat mearkkašupmi.

Govva 6. Dásseárvu skuvlejupmi ja studerenvejolašvuodain

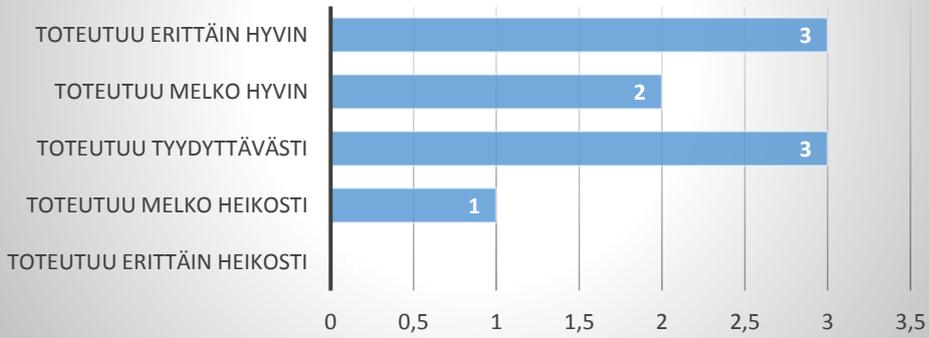
lešguđetge ahkásaš bargiid ovtaveardásašvuohta bargosajis

Ovcci vástideaddji almmuhedje jearahallamis, ahte leat várás vealáhuvvot agi dihte. lešguđetge ahkásaš bargiid ovtaveardásašvuohta ollašuvvá sin mielde bargosajiin nu mo govain 7-11 čájehuvvo.

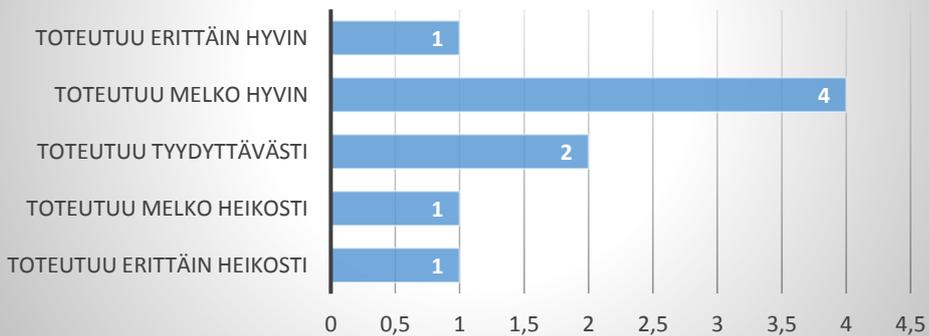
Govva 7. Ovtaveardašvuohta jođiheddjiid ja hoavddaid bálkáheamis

lešguđetgeahkásaččaid ovttaveardásašvuohta-bargiid bálkáheapmi

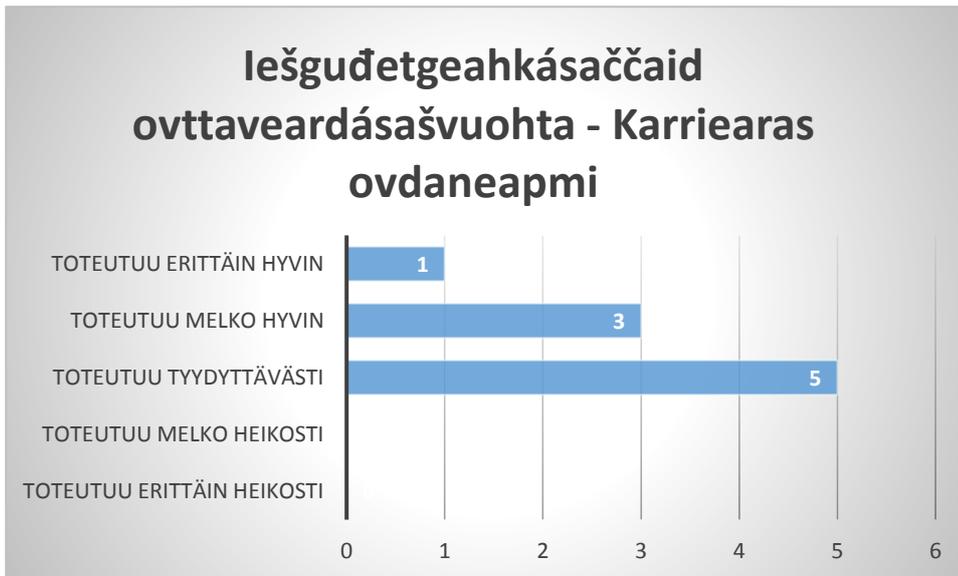

Govva 8. Ovtaveardásašvuohta bargiid bálkáheamis

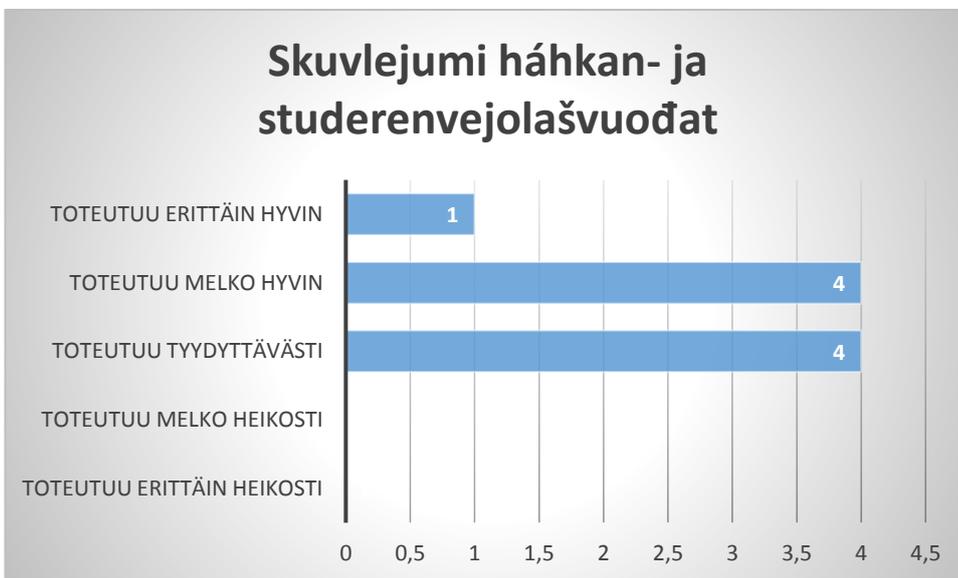
lešguđetge ahkasaččaid ovttaveardásašvuohta- bálkádásseárvu

Govva 9: Bálkádásseárvu

Govva 10. Ovtaveardásašvuohta karriearas ovdáneamis

Govva 11. Ovtaveardásašvuohta skuvlejumi háhkan ja studerenvejolašvuođaid ektui

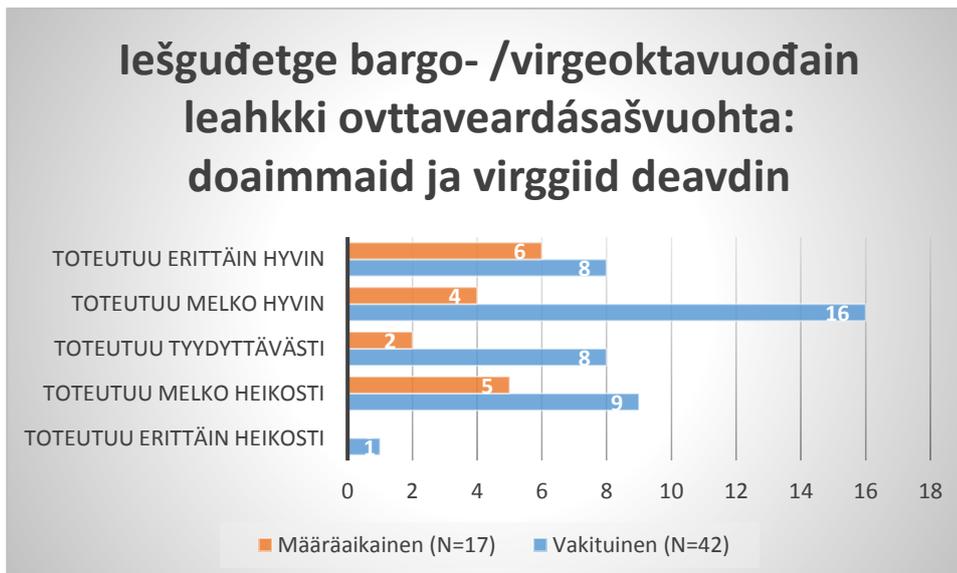
Dušše bálkádásseárvu ollašuvvá ovttá vástideaddji mielas earánoamáš funet. Vástádusaid eai lean ákkastallan iežas sániiguin. Olles jearahallama vástideddjiid gaskkas 6-11 vástideaddji vásihedje, ahte iešguđetge ahkásaččaid dásseárvvu ollašuvvá hejot dahje earenomáš hejot ovdamearkka dihte bálkádásseárvvus ja skuvlejupmi ja studerenvejolašvuođaid ektui.

Ovttaveardásašvuohta bargiid gaskkal, geat leat iešguđetge bargo- ja virgeoktavuođain

Vástideddjiin ledje mearreáigásaš virgeoktavuođas 17 ja fástabarggus 42. Govain 12-15 oaidnit bargiid, mat leat iešguđetgelágan bargo ja virgeoktavuođain ja sin áddejumi ovttaveardásašvuođas bargosajis.

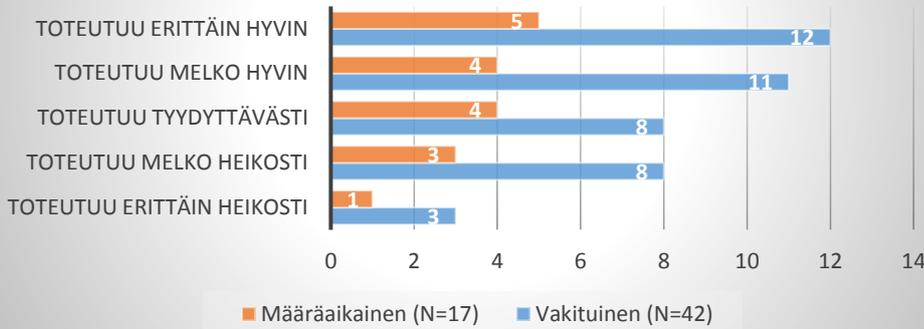

Govva 12. Bargiid, geat leat iešguđetge bargo- ja virgeoktavuođas, bálkádásseárvu

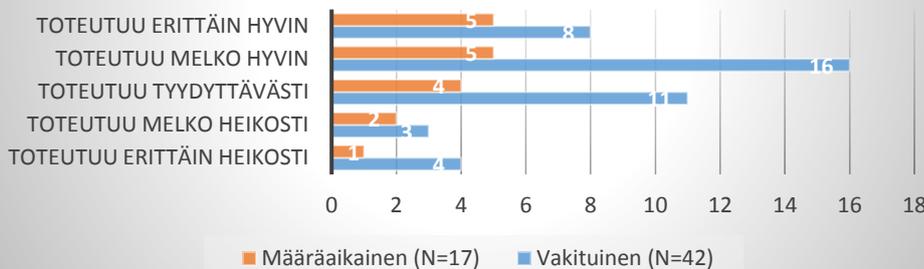
Govva 13. Bargit iešguđetge bargo- ja virgeoktavuođain, ovttaveardásašvuohta doaimmaid ja virggiid deavdima ektui.

Iešguđetge bargo- /virgeoktavuođain leahkki ovtaveardásašvuohta: dássebealálaš guldaleapmi

Govva 14. Bargit, geat leat iešguđetge bargo- ja virgeoktavuođas: dássebealálaš guldaleapmi

Iešguđetge bargo- /virgeoktavuođain leahkki ovtaveardásašvuohta : skuvlejumi háhkan ja studerenvejolašvuođat

Govva 15. Bargiid, geat leat iešguđetge bargo- ja virgeoktavuođas: skuvlejumi háhkan ja studerenvejolašvuođat

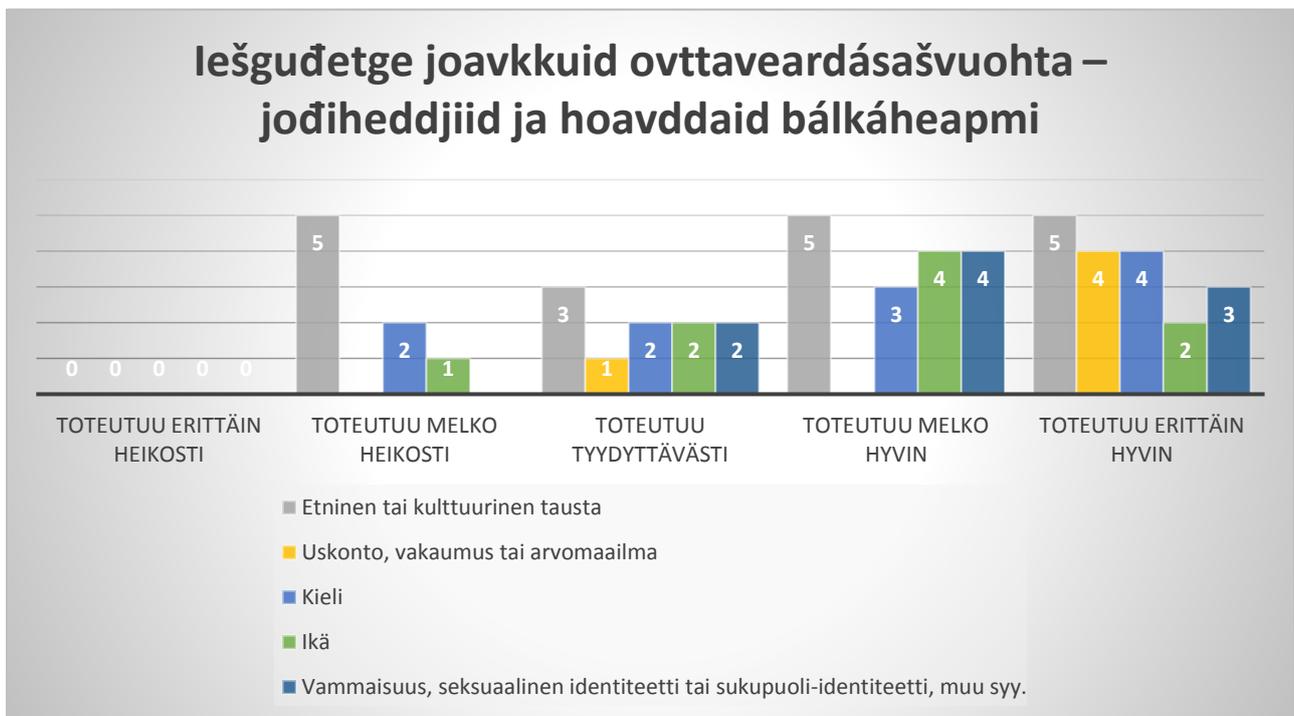
Vástideddjiid mielas bargiid, geat leat iešguđetgelágan virgeoktavuođain dásseveardásaš meannudeapmi ollašuvai unnimustá dohkálaččat. 15 vástideaddji ledje dan miela, ahte rabas bargguid ja virggiid deavdimis ja dássebealaláččat gullan lihkostuvai hejot dahje oalle hejot.

Rabas vástádusain mitaluvvo, ahte mearreáigásaš bargiin lea heajut sajádat go fásta bargiin: Seastindoaimmat lávejit čuohcat meastá álo mearreáigásaš bargiide iige

vástideaddji mielas mearreáigásaš bargis leat sullasaš lága suodji. Mearreáigásašvuođa leat sáhttán joatkit mángii.

lešguđetge vehádatjoavkkuid ovtaveardásašvuohta bargosajis

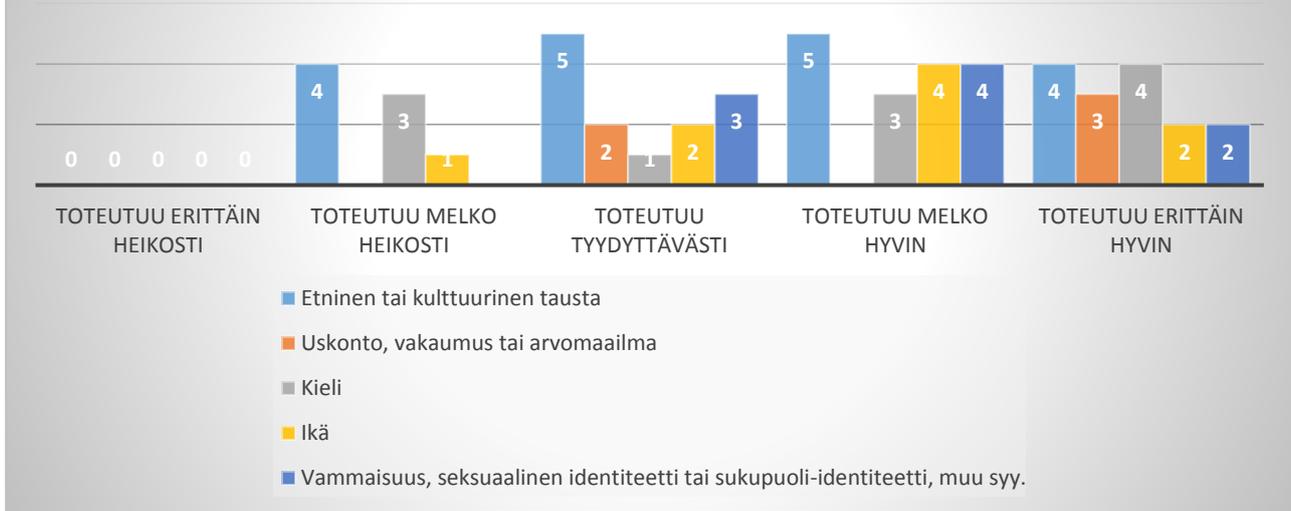
Stuorra oassi vástideddjiin oaivvildedje, ahte vehádatjoavkkuid ovtaveardásašvuohta ollašuvvá bargobáikkiin unnimustá govttolaččat. Logi vástideaddji oaivvildedje ahte iešguđetge joavkkuid dássebealálaš gullan lihkostuvvá hejot dahje oalle hejot. Ovcci vástideaddji mielas dássebealatvuohta karriera ovdáneami ektui ollašuvvá hejot. Govain 16-21 čájehuvvo iešguđetge joavkkuid oainnut ovtaveardásašvuođa ollašuvvamis

bargosajiin.

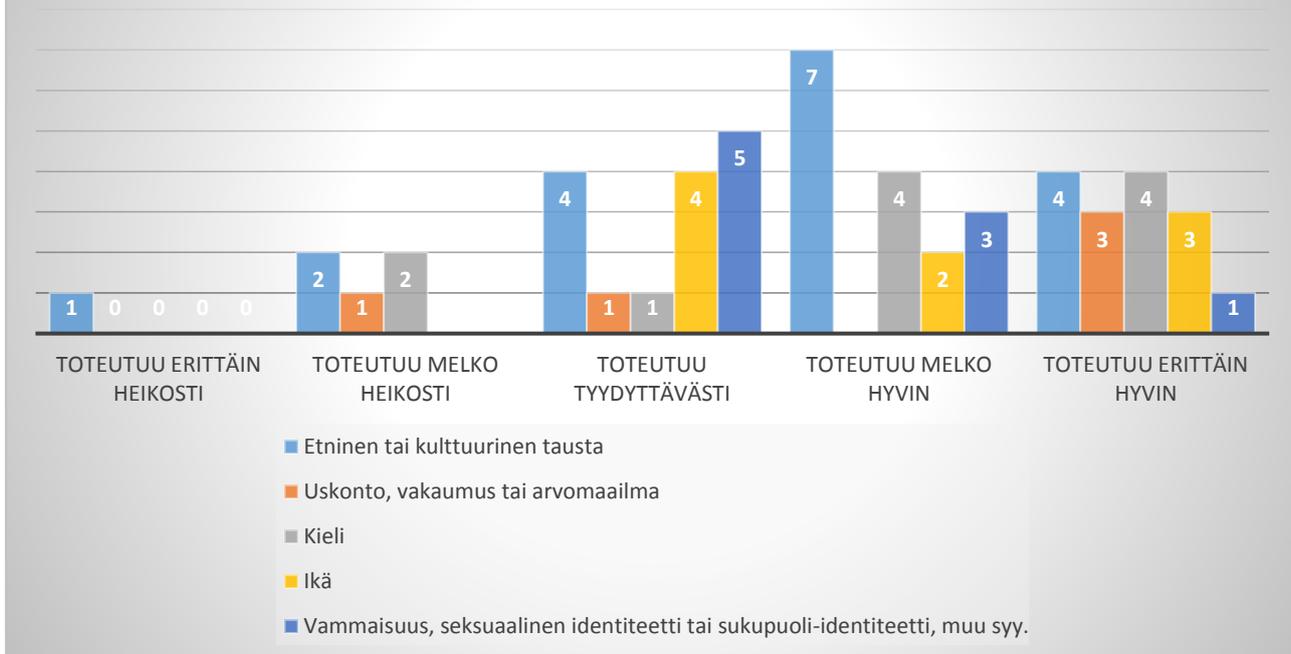
Govva 16. Iešguđetge joavkkuid ovtaveardásašvuohta – jođiheddjiid ja hoavddaid bálkáheapmi

lešguđetge joavkkuid ovtaveardásašvuoha – bargiid bálkáheapmi

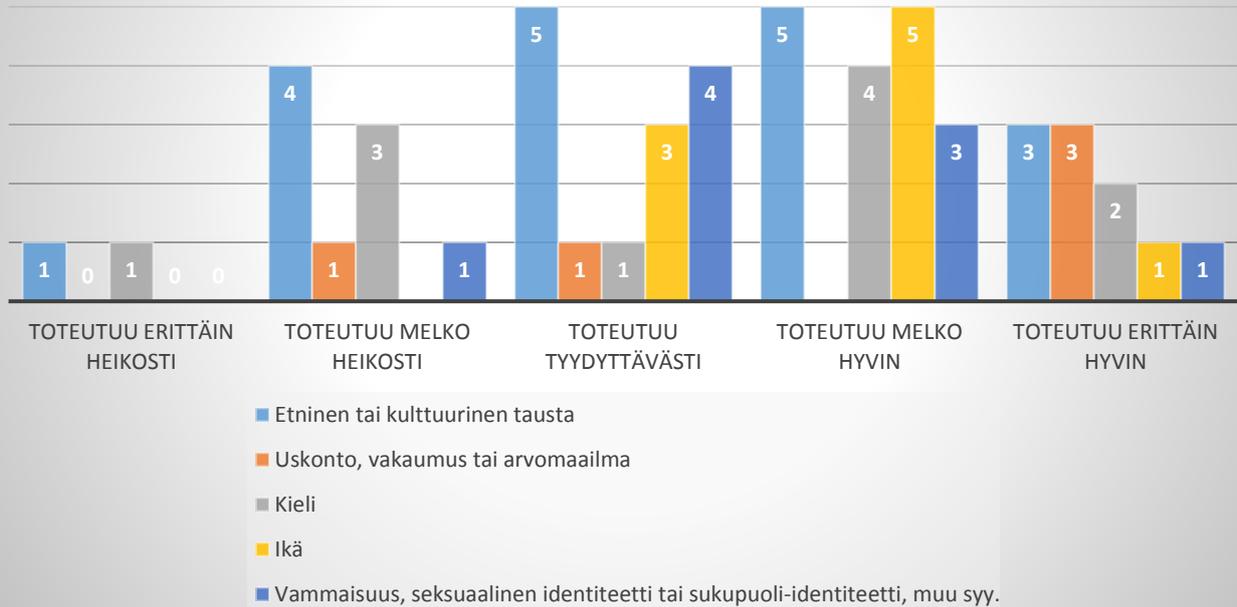
Govva17. lešguđetge joavkkuid ovtaveardásašvuoha – bargiid bálkáheapmi

lešguđetge joavkkuid ovtaveardásašvuoha - bálkádásseárvu

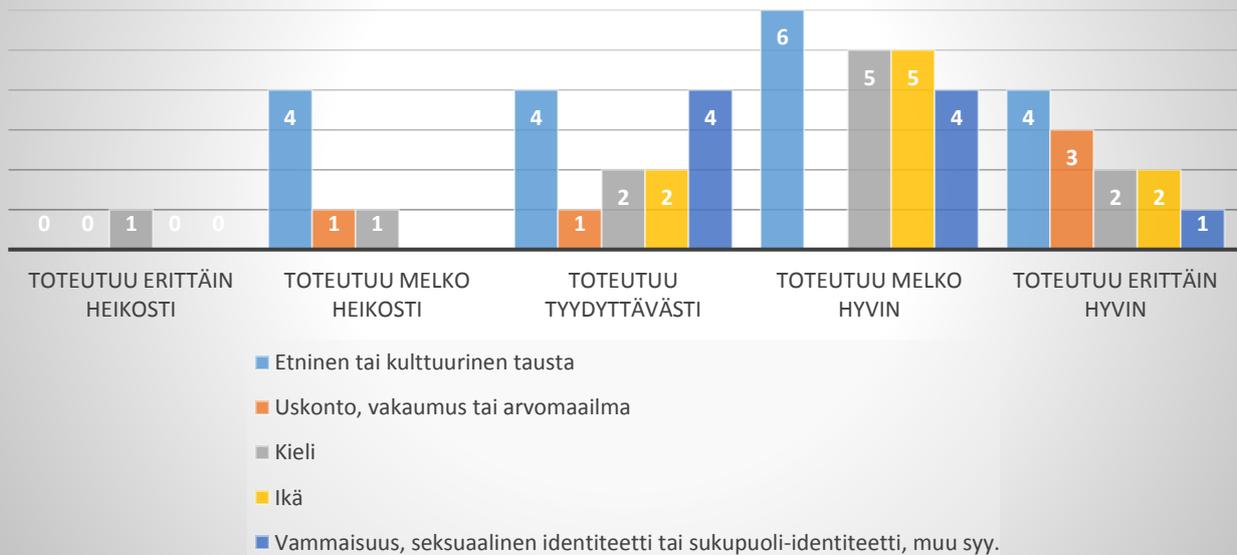
Govva 18. lešguđetge joavkkuid ovtaveardásašvuoha - bálkádásseárvu

lešguđetge joavkkuid ovtaveardásašvuoha – karrieras ovdaneapmi

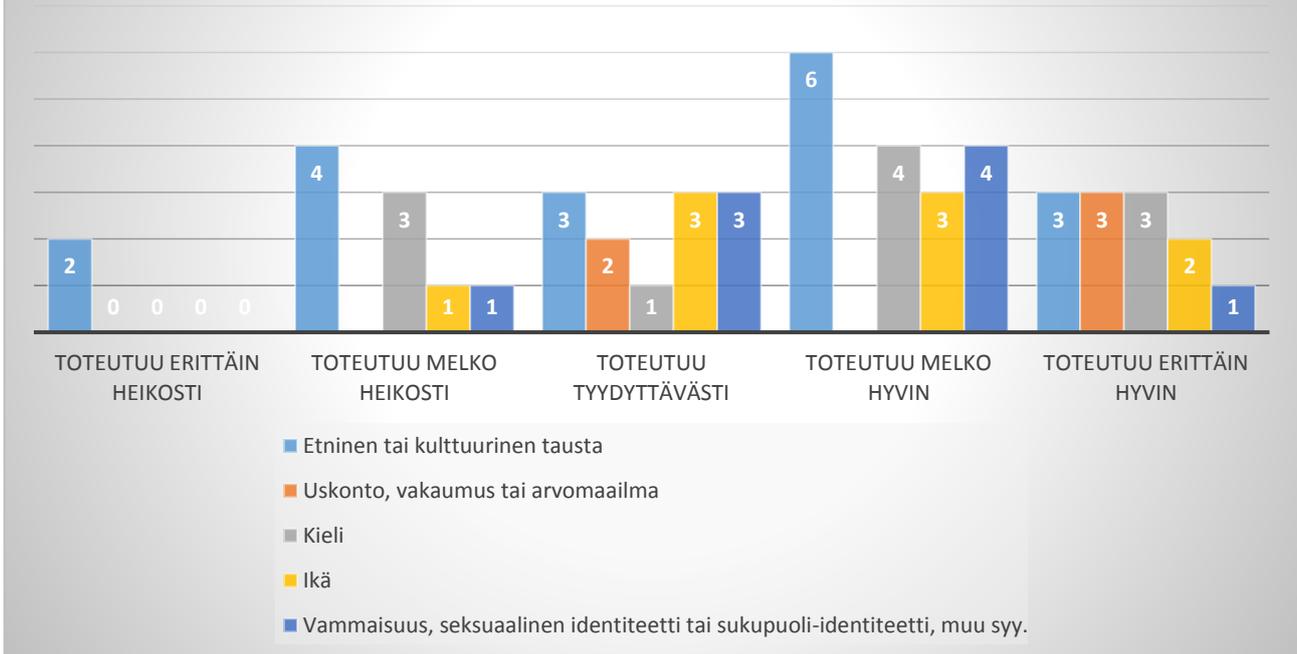
Govva 19. lešguđetge joavkkuid ovtaveardásašvuoha – karriearas ovdaneapmi

lešguđetge joavkkuid ovtaveardásašvuoha – skuvlejumi háhkan ja studeren vejolasvuodát

Govva 20. lešguđetge joavkkuid ovtaveardásašvuoha – skuvlejumi háhkan ja studeren vejolašvuodát

lešguđetge joavkkuid ovtaveardásašvuohta – dássebealálaš meannudepami

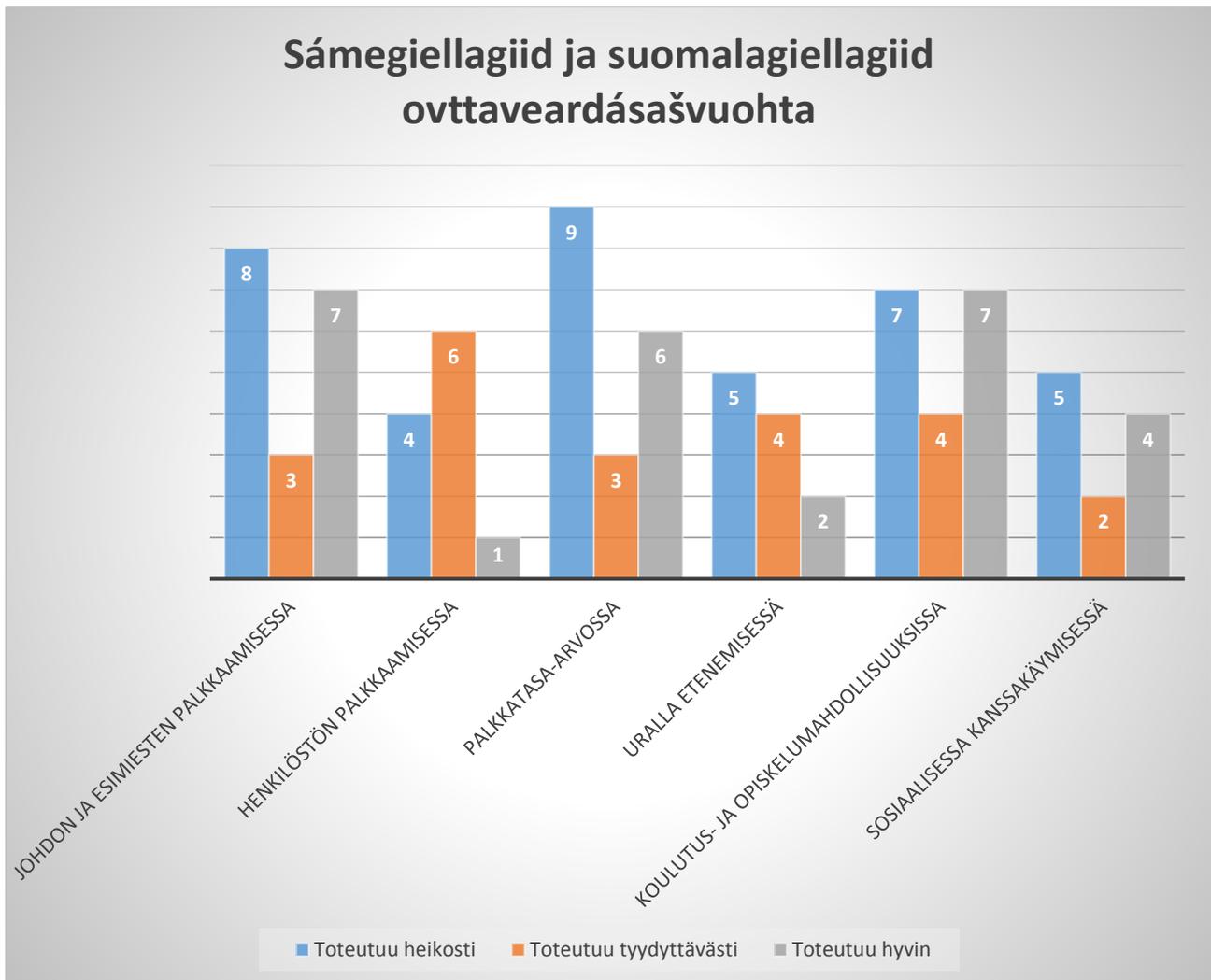

Govva 21. lešguđetge joavkkuid ovtaveardásašvuohta – dássebealálaš meannudeapmi

Sámegielaat ja suomagielaat olbmuid ovtaveardásašvuohta bargosajiin

Sullii juohke njealját vástideaddji mielas sámegielaat ja suomagielaat bargiid ovtaveardásašvuohta ollašuvvá bargosajiin hui bures. Njealjátoassi vástideddjiin oaivvildedje maid, ahte bargiid bálkáheamis, bálkádásseárvvus, ja karriearas ovdánettiin ovtaveardásašvuohta ollašuvvá oalle hejot. Storra oassi buot vástideddjiin oaivvildedje, ahte gielaš ovtaveardásašvuohta ollašuvvá oalle hejot dahje dohkálaččat. Dušše guovtti vástideaddji mielas sámegiela geavaheapmái bargosajis ledje olbmuid oalle negatiivlaš guottut. 51 vástideaddji almmuhedje ahte guottut bargosajiin ledje positiivlaš dahje oalle positiivlaš. 40 vástideaddji mielas bargobáikkiin lea hástaluuvon oahpahallat sámegiela, 10 vástideaddji mielas ges ii leat.

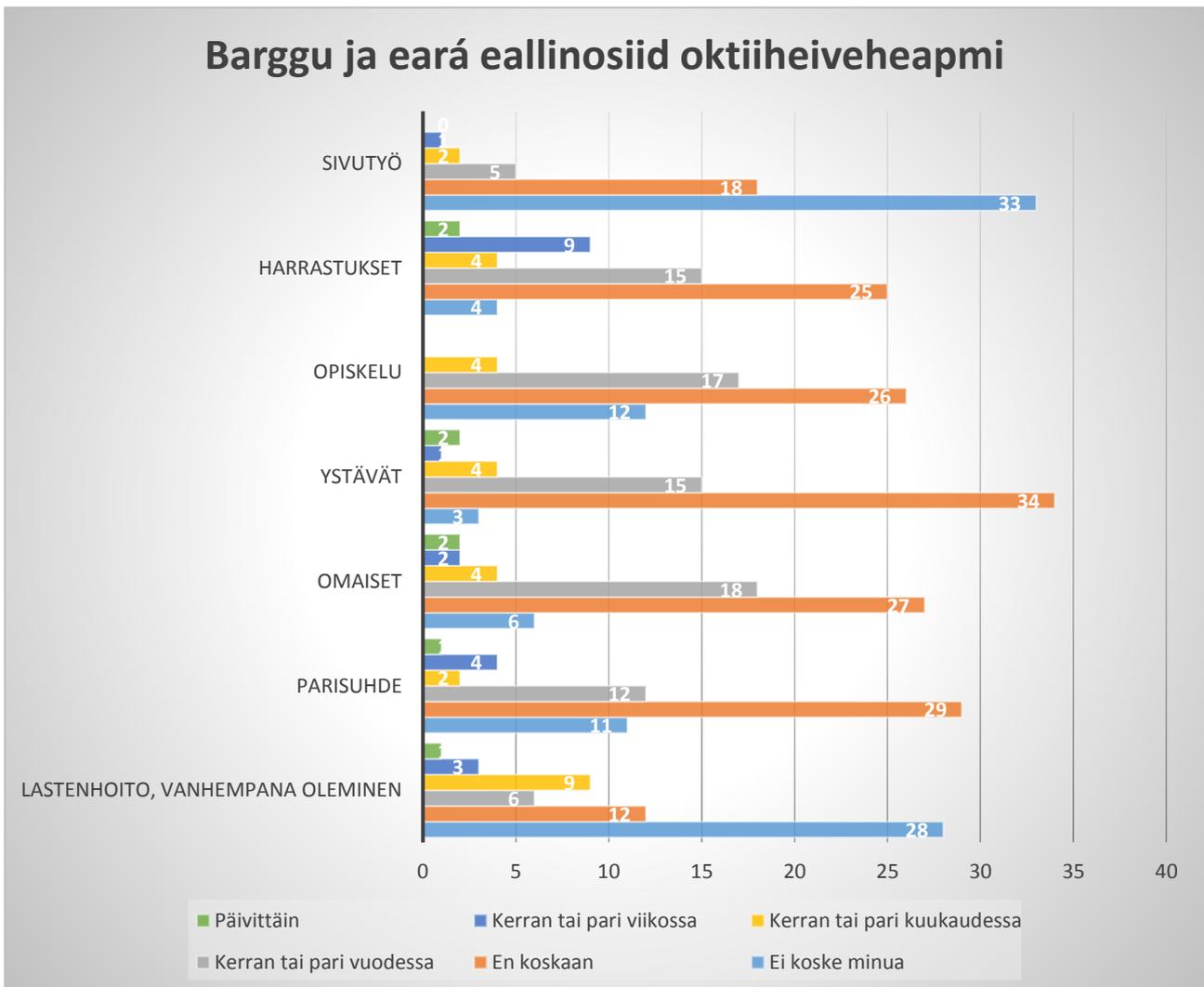
Govvosis čájehuvvo etnalaš dahje kultuvrralaš duogáža dahje giela dihte váras olguštuvvot leahkki vástideddjiid vásáhus gielalaš ovtaveardásašvuođas Ohcejogas.

Govva 22. Sámegiellagiid ja suomalaisagiellagiid ovtaveardásašvuohta

Barggu ja eará eallinosiid oktiiheiveheapmi

Stuorámus oassi vástideddjiin ii lean vásihan váttisvuođaid barggu dahje eará eallinsuorggi oktiiheiveheamis, earret eanemustá oktii dahje moddii jagis. Jus váttisvuođat leat dávjjit de vástideddjiid mielas váttisvuođaid ledje dagahan 13 vástideaddji mielas mánáid dikšun ja 15 mielas astoáiggedoaimmat.

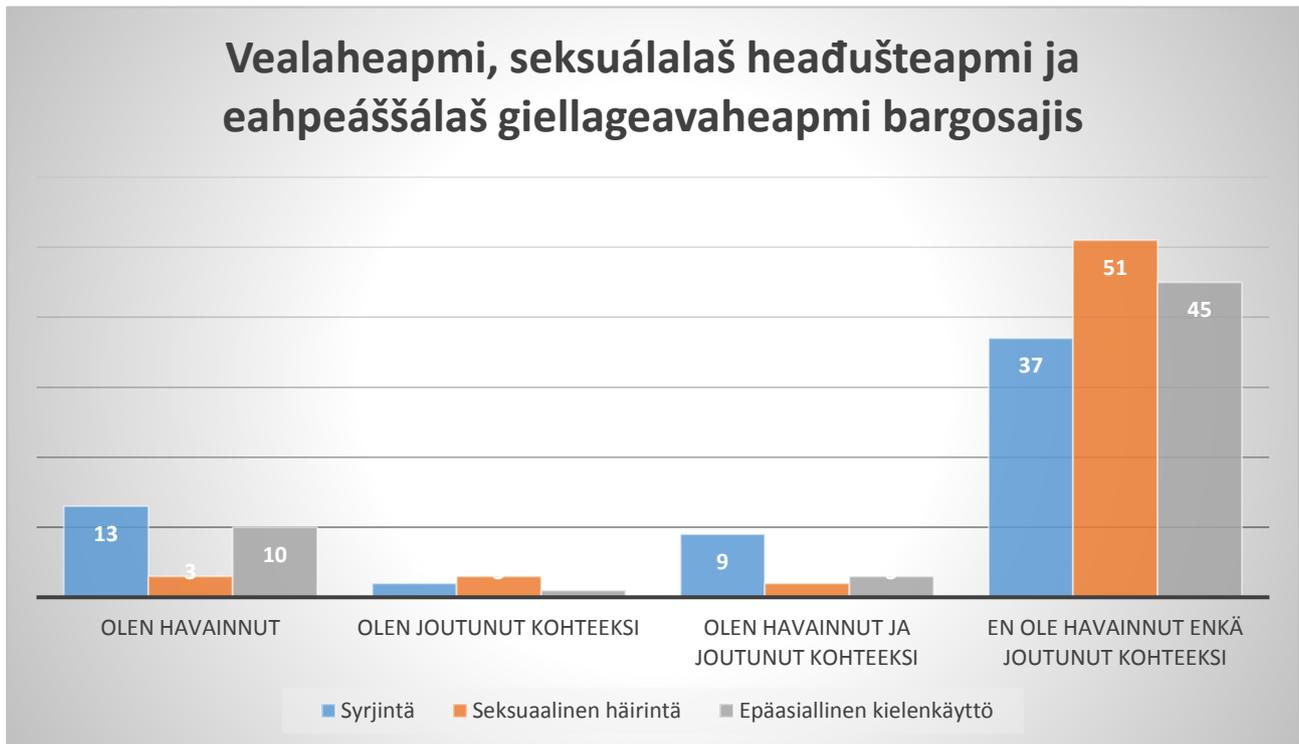

Govva 23. Barggu ja eará eallinosiid oktiiheiveheapmi.

Sivvan manin bargu ja eará eallima oassesurggiid oktiiheiveheapmái lea hástaleaddji, namuhuvvojit hoahppu, bargomátkkit, unnán bargit, okto bargan, mánáid skuvlaváttut ja hástaleaddji barggut. Oassi dovda ovddasvástádusa bargguin maid luomuid áigge.

Vásáhusat vealaheamis, seksuála headušteamis ja eahpeáššálaš giellageavaheamis bargosajis

Vástideaddjit leat vásihan vealaheami sihke hoavddas, bargoguoimmis dahje áššehasas. Vealaheapmi bohtá ovdan bargosajiin mánggaláhkai: eahpeáššálaš namaiguin gohčodeapmi, earálágan meannudeapmi sápmelaš ja suopmelaš bargiid ektui,

Govva 24. Vealaheapmi, seksuála headušteami ja eahpeáššálaš giellageavaheapmi bargosajis

barguiohcandilálašvuodas, bargoguoimmit sáhttet vealahit bargodilálašvuodain, giela ja báلكkáheami dihte, fuolkeoktavuođaid dihte ja maiddái persovnnalaš iešvuodaid dihte. Maiddái čehppodat barggus ja dan ávkkástallan bargobirrasa buorrin lea dagahan vealaheami. Vealaheami sivvan árvalit sápmelaččaid ja suopmelaččaid gaskasaš vuostálas sajádaga, hoavdda dáidduid váiluma, gáđašvuoda, rasisma, eará sajiin deike fárren olbmuid stáhtus, iešbuorrivuoda, boastto sohki gullama, sajádaga boastut geavaheami ja persovnnalaš sierraoaivilvuodaid.

Gávcci vástideaddji lea juogo vásihan dahje áican barggus seksuála headušteami. Headušteapmi lea leamaš goruda dahje seksualitehta kommenteren, snoallan, eahpeáššálaš (šleađga)poasta dahje riingestallan, fysalaš lahkonaddan ja eahpeáššálaš ságat nissoniid birra. Headuštan leat sihke bargoguoibmi, hoavda, bargi ja áššehas.

Bargoservošis fuomášuvvon eahpeáššálaš giellageavaheapmi lea eanemus leamaš persovnnalaš iešvuodaid, giela ja etnalaš duogáža dihte. Unohis giellageavaheapmi lea maid geavahuvvon go lea sáhka agis, sohka bealis, seksuála beroštumis, sajádagas bargoservošis ja dearvvašvuodadilis.

Evttohusat ovtaveardásašvuoda ja dásseárvvu ovddideapmái.

19 vástideaddji evttohedje ovddidandoaimmaid ovtaveardásašvuoda ja dásseárvvu ovddideapmái. Buoridanevttohusat ledje: ovtaveardásašvuodaáššiin ságastallan, nuppi barggu árvusatnin, dásseárvosaš meannudeapmi, ovtaveardásašvuoda ja dásseárvogažaldagaid čalmmustahttin maidái dalle go leat buorit áiggit, bargiid dássebealálaš gullan, ovtaveardásašvuoda čanastumi dihto kultuvrii ja dan vuhtii váldin, ámmátlihtuid áššedovdiid ávkin atnin bargiid nammadeami oktavuodas, viidát oahpásmuhttin giellageavadagáide (ovdamearkka dihte das manin sámegiela dáidu adnojuvvo ovdamunnin), skuvlejumi vejolašvuolta ja dan vuhtii váldin, albmáid ja nissoniid gaskasaš bálkádásseárvu ja dan ovddideapmi, sámegiela sajádaga nannen earret eará materiálaid ja resurssaid bokte, doarjja dasa mo doaibmat bargoservošis, oktasaš njuolggadusat, viiddis oktasaš ságastallan, vealakeahtesvuolta giela dihte ja maid gieldda mearrádusaid dahkama ovddideapmi.

Buoridanevttohusat ledje maid mo oktiiheivehit buoret barggu ja eará eallinsurggiid. Evttohuvvui njuovžilvuolta goappáge oassebealis, buoret gulahallan, bargoráffi, lasseresurssaid bálkáheapmi, sosiálalaš fierpmádagaid lasiheapmi, dássebealalašvuolta friddjabeivviid plánemis sihke dáhpáhusaid, oktasaš coahkkimiid ja luomuid mearrideapmi doarvái árrat. Dan lassin rabas kommeanttain lei sávaldat ahte sámegiela áittavuloš sajádat ja vuogit dan ealáskahttimii mitaluvvošedje rahpasit buohkaide: Bargis ii galgga leat dovdu, ahte giellaealáskahttin lea ágga vealahit nuppi. Dan lassin lei maid sávaldat ahte buohkat doaimmašedje buorin bargoguoibmin buohkaide ja sávve maid sihkarvuoda iežas barggu joatkimii.